

Національний університет «Острозька академія»

Факультет романо-германських мов

Кафедра англійської мови та літератури

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему

Проблематика роману Маргарет Етвуд

«Оповідь служниці»

Виконала:

студентка групи МА-62

Калінчук Дар'я Валеріївна

Науковий керівник:

доктор філологічних наук,

професор

Цолін Д.В.

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Острог

2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. XX ст. – зміна ролі жінки в літературі XX століття	9
1.1. Загальна характеристика та умови розвитку літературного процесу XX століття	11
1.2. Основні тенденції розвитку антиутопії	15
1.3. Особливість та новаторство стилю Маргарет Етвуд	20
Висновки до першого розділу	25
РОЗДІЛ 2. Аналіз жіночих образів у романі Маргарет Етвуд «Оповідь служниці»	27
2.1. Джун Осборн	32
2.2. Тітка Лідія	36
2.3. Дружина командора	40
2.4. Марти	43
Висновки до другого розділу	45
РОЗДІЛ 3. Особливості архітектоніки антиутопії «Оповідь служниці»	47
3.1. Архітектоніка твору та особливості наративу	49
3.2. Привітання й діалоги та їх роль у структурі роману	54
3.3. Алюзії на біблійні мотиви	58

3.4. Евфемізми як дейктичні засоби	66
Висновки до третього розділу	64
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	70

ВСТУП

Кожна суспільно-історична епоха має здобутки та визначні події, які назавжди змінили хід історії і, як наслідок, ставлення до багатьох речей. ХХ століття, у свою чергу, запам'ятається не лише війнами та зрушеннями в науково-технічній сфері, а й проривом у «жіночому питанні». Завдяки довготривалій боротьбі суфражисток, у ХХ столітті жінки нарешті отримали довгоочікуване право голосу та можливість самостійно визначати свою долю. Насамперед, жінки перестають залишатись осторонь та починають впливати на розвиток подій разом з чоловіками. Ця подія, яка поділила світ на до та після, стає вирішальною. Жінки намагаються наздогнати чоловіків та навіть конкурувати з ними.

Кожна подія віддзеркалюється у літературі, тому жіночі образи набувають нових рис. Прорив у жіночому питанні залишає невідворотний слід у житті наступних поколінь та впливає на зображення жінок у літературних творах. Жінки письменниці вимальовують нових героїнь, намагаючись викоринити стереотипи про слабку та безпорадну жінку. Це викликає дискусію між письменницями та письменниками. Нові героїні суттєво відрізнялися від вже звичних, адже не ставили за мету «вийти заміж»; вони були непередбачувані та незалежні, сильні та вмотивовані. Наявність чоловіка ніяк не впливала на їх статус у суспільстві чи сприйняття себе. Нові жіночі образи отримують все більше «чоловічих рис», що суттєво впливає на суспільство та сприйняття жінки в цілому.

Змінились і засоби: письменниці вже не намагалися наслідувати чоловіків, конкуруючи з ними в їхній площині, а створювали власну, в якій намагалися знайти себе та розкрити власну індивідуальність. Як наслідок, читач отримує змогу почути альтернативну точку зору, адже раніше жінки зображувалися чоловіками. У ХХ ця тенденція змінюється і на світ з'являються відомі понині

твори: «Місіс Деллоуей» Вірджинії Вулф, «Друга стаття» Сімони де Бовуар, «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд.

Отже, література є інструментом, який впливає на думку мас, а тому **актуальність** магістерської роботи постає закономірною і зрозумілою. Аналіз жіночих образів допомагає відтворити особливості епохи, що, у свою чергу, сприяє відтворенню літературного процесу. Для цього варто зосередити увагу на методах, які використовують письменники для зображення літературних персонажів. Окрім цього, феміністична література лише починає привертати увагу науковців.

Мета наукової роботи – системне дослідження стильових та ідейних парадигм антиутопії «Оповідь служниці» як цілісного мистецького явища. Це зумовило першочергове розв’язання таких завдань:

- 1) проаналізувати особливості світоглядних трансформацій ХХ століття – епохи зміни жіночих образів у світовій літературі;
- 2) дати загальну характеристику умовам розвитку літературного процесу ХХ століття;
- 3) з’ясувати основні тенденції розвитку антиутопії;
- 4) проаналізувати стильові особливості М. Етвуд;
- 5) проаналізувати жіночі образи у творі «Оповідь Служниці» М. Етвуд;
- 6) дослідити зміну у жіночому питанні за допомогою літературних героїв твору «Оповідь Служниці» М. Етвуд;
- 7) визначити лексичні особливості твору «Оповідь служниці»;
- 8) визначити архітектоніку твору «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд;
- 9) охарактеризувати роль привітань та діалогів у структурі твору «Оповідь служниці» М. Етвуд;
- 10) Розкрити специфіку біблійних алюзій у творі «Оповідь служниці»;

- 11) проаналізувати евфемізми у творі «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд.

Об'єкт дослідження – зарубіжна проза ХХ століття, а саме антиутопія Маргарет Етвуд «Оповідь служниці».

Предметом дослідження є специфіка зображення жіночих образів у творі «Оповідь служниці».

Теоретичною базою при написанні магістерської роботи були праці Бахтіна М.М., Башкірова О.М., Білоцерківець А.Ю., Бовуар С. Д., Галич О., Ганзицка Т.С, Ковалик М., Мохначової О., Ніколенко О. М., Лінін Б.А, Олешко С., Біла О., Пархоменко І.І. Подгурська І., Сташко Г.І., Тимейчук І.М., Тузовський І.Д., Тхір В.Б., Шалагінова Б.Б., Шинкар Т., та інших науковців

Під час роботи було застосовано

У роботі комплексно застосовувалися різні за характером методи та прийоми літературного аналізу.

- 1) **Біографічний метод** – використаний з метою встановлення умовних паралелей між життям Маргарет Етвуд та героїнями її твору.
- 2) **Контекстуального аналізу** – використаний для опису епохи, історичних подій та передумов, які надихнули Маргарет Етвуд на написання роману «Оповідь служниці».
- 3) **Зіставний метод** – використаний з метою зіставлення політичних режимів, ідеологій та осмислення їх спільних та відмінних рис. Порівняльний метод був також корисним для зіставлення ролі жінки впродовж певних етапів ХХ століття.
- 4) **Історичний метод** – використовувався для комплексного дослідження історичних подій, а саме, феміністичних рухів та передумов їх виникнення.
- 5) **Метод деконструкції** – допоміг розпізнати в тексті приховані суперечності, неточності.

- б) **Індуктивний метод** – використаний з метою осмислення вчинків головних героїв, адже аналізуючи конкретні події та слова, можна передбачити майбутні наслідки та мотиви героя.
- 7) **Метод** аналізу психологічного типу персонажів – дав змогу проаналізувати особливості характеру кожного з героїв представлених творів, оцінити тенденції впливу подій на їх морально-психологічний стан, зрозуміти специфіку антиутопії письменниці.

Практична значимість дослідження полягає у тому, що результати дослідження можна використовувати під час підготовки семінарських курсів із зарубіжної літератури в університетах, а також на уроках літератури в закладах загальної середньої освіти.

Джерелом матеріалу дослідження послужив роман-антиутопія «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, основної частини – трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаної літератури.

У *вступі* викладено основні теоретичні засади дослідження, обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, сформульовано завдання, об'єкт та предмет дослідження, вказані основні методи, зазначено теоретичну базу роботи, коротко охарактеризована структура наукового дослідження.

У *першому розділі* подано загальну характеристику умов розвитку літературного процесу ХХ століття; проаналізовано зміну ролі жінки У ХХ столітті. Також з'ясовано головні особливості антиутопії та передумови появи жанру у світовій літературі; досліджено головні особливості стилю Маргарет Етвуд.

Другий розділ магістерської роботи висвітлює аналіз жіночих образів роману-антиутопії «Оповідь служниці», а саме: Джун Осборн, тітки Лідії, дружини командора та марти. У другому розділі також визначено основні

тенденції зображення жіночих образів та охарактерезовно їх відносини з іншими героями.

У *третьому розділі* визначені лексичні особливості та охарактеризовна архітектоніка роману «Оповідь служниці». Визначено роль діалогів та привітань у творі, а також окреслено мотиви та значення біблійних алюзій. Проаналізовано використання евфемізмів.

У *висновках* здійснено узагальнення вирішених завдань та досягнутої мети, сформульованих у вступі.

У *списку використаної літератури* подано напрацювання, щоразом нараховує 42 джерела, на основі яких проведено дослідження.

РОЗДІЛ 1

XX ст. – ЗМІНА РОЛІ ЖІНКИ В ЛІТЕРАТУРІ XX СТОЛІТТЯ

Кожна епоха має певні особливості та визначні події, які надихають письменників на написання літературних творів. Про XX століття було написано з двох причин: події відбувалися відносно нещодавно, тому можна знайти достатню потрібної інформації, велика кількість потрясінь та подій випало на долю людей. На жаль, XX століття – це також період війни, втрачених років та процвітання тоталітарних режимів. Цінність людського життя була мізерна та навіть знецінена.

Одним з найважливіших здобутків XX століття стала поява та популяризація телебачення. Це не лише спростило життя, а й допомогло політикам впливати на думку людей та використовувати телепрограми у своїх цілях [17]. Інформація стала доступною для пересічних жителів, а з появою Інтернету світ став ще ближчим: люди у будь-якому куточку отримали можливість підтримувати зв'язок. Це, у свою чергу, спростило та прискорило процес розповсюдження інформації. Іншими словами, тенденції та певні рухи швидко набували розголосу та підхоплювалися в лічені дні.

Література – це відображення епохи, суспільних рухів, тенденцій, визначних подій, саме тому у XX столітті розпочався новий етап для світової літератури. Митці почали шукати нові форми, які б відрізнялися від вже звичних. Письменники та письменниці намагалися віднайти нові методи трансляції своїх емоцій, завдяки літературі, та нові джерела натхнення. У XX столітті з'являється перелік характеристик, які суттєво відрізняють літературу XX століття. Основною характеристикою літератури XX століття є свобода у самовираженні, доступність та новаторство. Ці особливості розпочали певні тенденції та пізніше почали відігравати ключову роль у творчості багатьох письменників. Натхненням для митців зазвичай слугували раніше перелічені події, які

відбувалися навколо, зокрема технологічні зрушення, науковий прогрес, міжнародні конфлікти, екологічні катастрофи.

Однією з ключових подій ХХ століття була зміна ролі жінки та зародження фемінізму. Саме ці зміни допомогли жінкам впливати на хід історичних подій. Жінки перестали бути прикрасою для чоловіка, натомість стали воїнами, політиками, лікарями, керівниками. Завдяки цьому багато письменників та письменниць почали висвітлювати проблематику гендерної нерівності та боротьбу жінок у своїх творах, адже жіночі образи в літературі – одна з ключових форм «спілкування» з соціумом, а також один з найважливіших методів впливу. За допомогою літературних творів, можна чітко окреслити для себе роль жінки в ХХ столітті. На жаль, попри те що вже на початку ХХ століття жінки почали активно брати участь у формуванні світових тенденцій, працювали на рівні з чоловіками, отримали право голосу; в літературних творах образ жінки постійно перегукувався з темою успішного одруження, сім'ї та виховання дітей.

Письменники та письменниці взяли за мету – створити нові жіночі образи, які будуть відрізнятися від звичних. Однак думки розділилися і виокремилися різні думки з приводу розвитку «жіночого письма». Елейн Шовалтер притримувалася думки, що жіночу літературу не потрібно і навіть не можна аналізувати відповідно до феміністичної критики, адже вона безпосередньо основана на творах чоловіків. Саме тому вона пропонувала використовувати нові підходи, які б фокусувалися на дослідженні жінок як письменниць. Іншими словами, Елен Шовалтер стверджувала, що для об'єктивного аналізу жіночих образів потрібно звільнити себе від чоловічих творів та перемістити фокус на жіночі. Цей підхід називався «гінокритикою» і досить швидко отримав схвалення, адже аналізувати жіночі твори в межах чоловічих не є ефективним підходом. Вона також вбачала потребу аналізувати жіночі стилі, жанри,

динаміку, еволюцію жіночої традиції як окрему літературну групу. Що пізніше стало поштовхом до створення курсів, які аналізували лише жіночі твори [18].

1.1. Загальна характеристика та умови розвитку літературного процесу XX століття

XX століття стало початком чогось зовсім нового. Так говорив відомий німецький письменник Томас Манн [24], наголошуючи, що «це історична віха, яка відзначила кінець одного світу і початок чогось абсолютно нового» [35].

XX століття можна охарактеризувати, як новий етап розвитку світової літератури у зв'язку з низкою подій, які повипливали на зображення жіночих образів у літературних творах. XX століття є визначним етапом у світовій літературі, адже саме воно подарувало людству надію на зміни, але водночас стало суцільним розчаруванням [3].

XX століття назавжди змінило історію, адже саме у XX столітті жінки отримали право голосу, а разом з тим можливість відстоювати думку у правовому полі. Саме завдяки суфражисткам та їх активним діям жінки отримали цю можливість. Суфражизм виник на початку XIX століття, однак набув поширення лише на у XX столітті [6, с. 22]. Варто згадати Еліс Пол, адже завдяки її сміливості та рішучості було прийнято поправку до Конституції у 1920 році. Ціною власної свободи Еліс Пол виборола можливість на довгоочікувані зміни. Еліс Пол проводила просвітницьку роботу, наслідуючи британських суфражисток, вона організовувала численні мітинги та протести поруч з Білим домом. За власну позицію Еліс відбувала покарання у тюрмі, а згодом у психіатричній лікарні. Вона не здавалася, хоча шанси на перемогу були мізерні, а тому її безстрашний образ став прикладом для багатьох дівчат, а пізніше надихнув письменниць та письменників на рішучі зміни у зображенні героїнь творів.

Після поправки у Конституції роль жінки поступово почала змінюватись, адже тепер жінки мали право боротися за власну позицію. Разом з тим, можливість голосувати робить поштовх до змін у зображенні жінки в літературних творах. Пулен де ля Бар писала: «Все, що написано чоловіками про жінок мало викликати недовіру, адже вони виступали водночас і як судді, і як позовники». [6, с. 33] Нарешті жінки змогли змінити цю несправедливість та безпосередньо впливати на процес ухвалення законів. Однак можливість голосувати не означало, що жінки отримали довгоочікувану перемогу. Вирішальна боротьба була попереду, адже все, що нам було відомо про жінок, зазвичай було написано чоловіками через призму стереотипів та власних уявлень.

Освіта була недосяжною для жінки, особливо з бідної сім'ї, тому так мало творів написано жінками [12]. Жінки довгий час залишалися позаду. Однак, неможливо сформувати цілісне уявлення про епоху чи подію, спираючись лише на думку чоловіків. Іншими словами, для цілісної картинки світу голос жінок є таким же важливим, як і голос чоловіків. Саме тому досить часто можна зустріти словосполучення «ера жінок», яке окреслює результати боротьби жінок за власні права. У ХХ столітті гучно лунають жіночі голоси, які звертають увагу на жіночі цінності та образи, які впродовж багатьох століть викреслювалися з літературних творів. Іншими словами, жінка перестає бути об'єктом, натомість стає суб'єктом, намагаючись змінити стереотипи, які впродовж десятиліть укорінилися в свідомості людей [10].

Одним з найпопулярніших стереотипів є образ неосвіченої жінки, яка не цікавиться світовими подіями, а лише дбає про сім'ю та господарство. Жінка, успіх якої окреслюється вигідним союзом з багатим чоловіком, який зможе забезпечувати її потреби до кінця життя [5]. Цей образ зародився завдяки літературним творам, які у більшості були написані чоловіками.

Саме чоловіки успадковували престол, брали участь у битвах, походах, а жінки їх чекали. Лицарі та воїни, які здобували перемогу та прославляли власну

землю, теж були чоловіками, а їх прекрасні дами спостерігали за подіями з трибуни. Як наслідок, головними героями в літературних творах також переважно були чоловіки, які подорожували, захоплювали нові території, а жінки з'являлися як другорядні персонажі та виконували роль коханки чи дружини героя. Кількість жіночих образів та чоловічих зазвичай також відрізнялася, адже жінки займали другорядні позиції та аж ніяк не головні. Жінки зображувалися лише як дружини головних героїв і це була найуспішніша роль, на яку жінка могла розраховувати.

У ХХ столітті жінки перестають миритися з застарілими стереотипами, які нав'язувалися жінкам патріархальним устроєм досить довгий час. Як наслідок, з'являється образ «нової жінки», яка стає незалежною та відповідальною за своє життя. Жінка перестає жити в тіні свого чоловіка та набуває нових рис, які до цього вважалися «чоловічими» [6]. Все більше жінок починає працювати в політиці та інших сферах, які раніше вважалися «нежіночою» справою. Це впливає на літературу, тому кількість жіночих образів у творах теж збільшується, адже роль жінки перестає бути другорядною.

Раніше письменниці воліли залишатися невідомими, наприклад Джейн Остін, постать якої стала відома читачам лише після її смерті. В українській літературі варто згадати Марко Вовчок, яка взяла чоловічий псевдонім, щоб читачі не ставилися до її творів з упередженням. Подібний прийом був досить частим, адже жінки хотіли бути рівними з чоловіками, отримувати визнання та славу. У ХХ столітті письменницям більше не потрібно брати псевдоніми та ховатися за чоловічими іменами, адже тепер ситуація змінилася [8].

Жінки мали заповнити власними творами порожню нішу, яка тривалий час залишалася порожньою [13]. Це, у свою чергу, дозволило змінити застарілий та неактуальний образ жінки. ХХ століття – це не лише період «утилізації» стереотипів про «слабку» жінку, а й епоха створення нових образів, які стали поштовхом до змін у суспільстві та вплинули на сприйняття жіночої ролі в

цілому. Разом з тим, письменниці повинні були доводити, що можуть писати так само добре, як і чоловіки, та навіть краще.

Відома письменниця Вірджинія Вулф, піднімає жіночу проблематику у своїх творах, а тому і зосереджується на важливих, на її погляд, питаннях: соціальний стан жінки у «чоловічому» світі, проблеми жіночої долі, пошуки жінки свого місця. Її герої зазвичай жінки, які намагаються віднайти себе. Одним з ключових творів Вірджинії Вулф є роман «Місіс Деллоуей» [9]. Цей твір є важливий не лише тому, що написаний жінкою, а й тому, що дозволяє читачу зануритися в реальність жінки, зрозуміти її стан та думки. Вірджинія Вулф майстерно промальовує емоційні стани, відносини з чоловіками, пошуки та вагання жінки.

Також варто згадати одну з найвідоміших канадських письменниць Маргарет Етвуд, адже саме Маргарет Етвуд використовує образи сильних, незалежних, сучасних та освічених жінок. Це і є важливим для феміністичної критики, оскільки у творах Маргарет Етвуд жінки діють логічно та не покладаються на чоловіків. Разом з тим, героїні мають нову систему цінностей, а тому не бояться конкурувати та боротися за власне щастя. Цінності та проблеми жіночих героїнь змінюються, і якщо раніше жінки з дитинства мріяли про сім'ю заможного чоловіка та успішний шлюб, то у творах Маргарет Етвуд героїні намагаються знайти себе та стати вільними [15].

Отже, події ХХ століття, зокрема прорив у жіночому питанні, назавжди змінюють курс історії. Це і однією з найважливіших рис ХХ століття. Прорив у жіночому питанні став поштовхом для майбутніх змін у літературі, науці, політиці, мистецтві. Завдяки жінкам у багатьох сферах починається розквіт, а інші отримують баланс, якого так не вистачало. Боротьба суфражисток допомагає жінкам знайти власне місце. Як наслідок, жінки письменниці надихаються подіями та створюють власні жіночі образи, які відрізняються волелюбністю, сміливістю та рішучістю, що, в свою чергу, впливає на суспільство.

1.2. Основні тенденції розвитку антиутопії

Для того щоб визначити жанр антиутопії, спочатку потрібно дати визначення утопії, адже вони поєднані між собою. З грецької утопія перекладається, як місце, якого не існує. У своїй праці «Де світле завтра» Тузовський зазначає, що протягом ХХ років «оракулом» були утопічні мотиви та утопічні домисли. Ці мотиви часто були провісниками майбутнього суспільно-політичного устрою, або певного суспільного настрою [32, с. 34].

Сам термін зародився завдяки праці Томаса Мора, який так і називався «Утопія». У творі Томас Мор спробував створити ідеальне суспільство без приватної власності. Хоча утопічні мотиви можна прослідкувати задовго до Томаса Мора, адже людству притаманно мріяти про ідеальний устрій та ідеальне суспільство. Мотиви антиутопії можна зустріти ще задовго до того моменту, як цей жанр відокремився і став самостійним. Одним з прикладів є праця Платона «Держава», в якій він описує ідеальну державу, а також розмірковує над термінами справедливості, ідеальний устрій держави та інше [33].

Антиутопія хоч і пов'язана з утопією, бо для обох жанрів опорним пунктом є майбутнє, однак мотиви антиутопії та утопії відрізняються. Антиутопія є «задзеркаллям утопії» [28], адже, на противагу утопії, знайомить читача з найгіршими сценаріями і пересторогами. Антиутопія поєднує в собі цілий спектр тем: критика сьогодення, зображення можливих сценаріїв для людства, передбачення майбутнього.

Народженням жанру вважається твір Герберта Веллса «Машина часу», у якому Герберт Веллес описує людську сентиментальність та інфантильність. Іншими словами, до яких катастрофічних наслідків призводить намагання людства створити ідеальний устрій та ідеальне суспільство. Герберт Веллес був одним з перших, який намагався відслідкувати причинно-наслідкові зв'язки та

передбачити майбутнє. Одною з перших та знакових антиутопій є також антиутопія російського письменника Євгенія Замятіна «Ми» про раціоналізоване суспільство, в якому люди замість імені мають номер. Євгеній Замятін використовує елемент стіни, яка захищає населення від дикунів та іншої реальності. Елемент уявної стіни використовують також інші письменники, зокрема Маргарет Етвуд у творі «Оповідь служниці», адже «стіна» означає закрите суспільство, обмеженість свободи та вибору, неможливість втечі.

Варто згадати критерії антиутопії, які ввів у науковий дискурс Борис Ланін [23]. На його думку, існують певні критерії, які присутні в антиутопії:

- псевдокарнавальність реальності, що означає, що в центрі антиутопії знаходиться не абсолютний сміх, а абсолютний страх, у більшості випадків перед владою;
 - ритуалізація життя;
 - алегоричність;
 - фабула поєдується з описом соціума і умов, в яких перебуває головний герой;
 - внутрішня боротьба героя з власними страхами.
- 1) ексцентричність героя, який живе за законами атракціона.

Також Ланін визначає другорядні характеристики, як наприклад тематика смерті. Атмосфера смерті рефлексує через інстинкт самозбереження, а тому так гостро сприймається. Читачі занурюються в атмосферу антиутопії, яка сприймається як одна з можливих моделей майбутнього, адже з реальністю має набагато більше схожого, ніж наприклад фантастика [23]. Для цього автори детально описують місця, системи та образи персонажів. Головна мета – змусити читачів повірити в історію. Досить часто письменники вдаються до використання алюзій у творах, щоб нагадати, що схоже вже відбувалося в минулому, а тому нічого спільного з казкою немає. Інколи для того щоб провести уявну паралель

з минулим та стерти між ними кордони. У романі-антиутопії «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд використовує алюзії на біблійні тексти, саме тому назви героїв та місць здаються нам знайомими.

Для антиутопії характерним є розрив між класами, тому досить часто влада та гроші зосереджуються в руках правителів режиму, а звичайні жителі залишаються ні з чим, що є типовою рисою тоталітарних режимів. Для того щоб показати приналежність до того чи іншого класу, Маргарет Етвуд використовує колір: червоний – колір служниць, чорний – колір командорів, зелений – колір дружин командорів. Колір визначає певне місце в суспільстві, права та обов'язки [36].

Донос стає звичним явищем у суспільстві, адже він попереджує можливі бунти чи конфлікти. Люди стають обережні, бо кожен може стати зрадником. Почуття постійної тривоги назавжди укорінюється в них. Герої побоюються довіряти один одному, адже кожен може виявитися зрадником. У творі «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд використовує елемент «Очі».

Для того щоб якнайкраще передати «страх», автору потрібен герой, який не погодиться жити в несправедливості, альтернативній реальності, а інколи абсурді [14]. Автор допомагає прозріти персонажу, повернутися до своєї індивідуальності, відокремитись від «суспільства», а потім висловити протест. У антиутопії «Оповідь служниці» таким героєм є Джун Осборн, адже її позбавляють прав та свобод. Це є доволі важливим елементом та навіть новаторством, адже раніше такими героями були чоловіки, але Маргарет Етвуд змінює цю тенденцію та вводить жіночий образ. Саме тому головна героїня – служниця, яка потерпає від насильства, саме тому від неї читачі дізнаються про подробиці режиму.

У продовженні роману-антиутопії «Заповіді» Маргарет Етвуд нарешті знищує систему, яку власноруч створила. Для цієї місії письменниця також

обирає жіночі образи, які ціною власного життя здобули перемогу та знищили систему. Саме тітка Лідія виявилася секретним агентом, яка збирала інформацію та важливі папери, що в результаті знищило Гілеад. Саме її стратегія та план, напрацьований роками, спрацювали. Маргарет Етвуд свідомо обирає жіночу героїню, що доводить: жінки також можуть боротися та здобувати перемогу, заходити на політичне поле, вправно конкуруючи з чоловіками. Саме жінки мають виборювати свої права та сміливо захищати їх, адже будь-яка необачність може призвести до відходу назад.

Доволі символічним є факт, що продовження антиутопії «Оповідь служниці» було опубліковане у 2019 році, адже цей період припадає на правління 45-ого президента США Дональда Трампа. Як пізніше зазначала Маргарет Етвуд у одному з інтерв'ю, у політиці Трампа вона помітила схожість з Рональдом Рейганом, а саме їх примітивне та стереотипізоване ставлення до жінки. Іншими словами, саме це надихнуло письменницю на написання продовження, адже в цьому вона вбачає негативні зміни [42].

У антиутопії письменники втілюють найсміливіші фантазії, які є віддзеркаленням сьогодення. Власне певна послідовність подій надихає письменників на створення антиутопії, в якій вони намагаються попередити про можливі катаклізми, які чекають на людство в близькому майбутньому, якщо те не змінить курс. Вони ніби намагаються завадити, або ж попередити людство про наслідки та невідворотність подій. Для цього багато авторів, наприклад вже раніше згадані, Маргарет Етвуд та Джордж Орвелл [26], використовують час, а саме візуалізацію можливого майбутнього, відштовхуючись від теперішнього. Письменники ніби допомагають читачам виграти час переосмислити теперішнє, змінити курс історії, не допустити описаний ними розвиток подій та не дійти до точки неповернення.

Для цього і Джордж Орвелл і Маргарет Етвуд намагаються налякати читачів, змусити їх повірити в реальність подій, можливість схожого сценарію. Для досягнення цієї цілі вони обережно та відповідально підходять до локації, вибору країни, адже читачі мають провести паралель з теперішнім та відслідкувати схожість, помітити певні знаки. Часто автори використовують: США, Британію чи Росію. Деякі автори виходять за межі Землі та використовують інопланетян, наприклад, у творі «Війна світів» Герберта Велза.

Антиутопіям також притаманне насилля та кровопролиття, яке обумовлене бажанням досягти гармонії та рівності. Держава створюється завдяки перевороту чи війні, яка пізніше була виправдана благими намірами. Механізм державного примусу базується на жорстокості та гнобленні індивідуальності. Кожен, хто не погоджується, стає жертвою тоталітарного устрою, в якому «ми» важливіше, ніж «я». Для того щоб залякати суспільство та змусити його повірити у правильність дій держави, створюються обряди та ідеологія. Як наприклад у творі «Оповідь служниці» кожного ранку служниці виходять на прогулянку парами, щоб слідкувати одна за одною. Подібні ритуали важливі для створення потрібної атмосфери.

Досить часто автори намагаються передбачити майбутнє, спроектувати можливий розвиток подій, спираючись на теперішні події [20]. Саме тому досить цікавим є те, що антиутопію «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд написала у 1985 році. Можна провести паралель та відслідкувати хронологію подій, які вплинули та стали ключовими. Завдяки політиці Рейгана відбувається відхід назад у жіночому прориві до 1970-х. У 1983 році Рональд Рейган публікує есе, в якому засуджує аборти. 1984 рік, коли влада опинилася в руках потужних релігійних організацій «Зосередження на родині» та «Християнська коаліція», став роком Біблії: засоби масової інформації почали все частіше транслювати релігійні ідеї та просувати певну консервативну ідеологію. Ці події і надихнули

Маргарет Етвуд на написання «Оповідь служниці». Іншими словами, письменники гостро сприймають негативні зміни у суспільстві та транслують влансі переживання через твори.

Зустріти мотиви антиутопії можна в творах відомих європейських письменників, наприклад, у творі Джорджа Орвелла «1984» [25]. Цей твір є актуальним і досі, адже сюжет твору нагадує тоталітарні режими, наше сучасне життя. Великий брат, який стежить за жителями та контролює, нагадує соціальні мережі, які прослідковують наші дії та бажання. Варто нам промовити слово декілька разів, як в рекламі з'являються яскраві картинки з продуктами, які ми згадували раніше. Аплікації на телефоні здатні відслідковувати твою локацію та пересування. Мотиви з антиутопій давно вже стали нашою рутинною, хоча ми свідомо не помічаємо схожості між сюжетами.

Українська антиутопія, в свою чергу, зародилася завдяки твору Володимира Винниченка «Сонячна машина»(1928). З часом цей жанр набуває популярності і прослідковується у творах уже сучасних авторів Олександра Ірванця «Рівне/Ровно» (2001) Тараса Антиповича «Хронос» (2011) та інших. Ці твори є віддзеркаленням письменників на теперішнє, яке викликає побоювання.

Антиутопія починається там, де закінчується утопія. Спроба побудувати ідеальне суспільство приречена на невдачу, адже те, що для когось є ідеальним розвитком подій, для інших є найгіршим нічним кошмаром. Створити ідеальну державу та ідеальне суспільство – з самого початку хибний шлях, який приречений на невдачу. Створення ідеального середовища будь-якими способами та методами і є передумовами для написання антиутопії.

1.3. Особливість та новаторство стилю Маргарет Етвуд

Стиль – це індивідуальна манера автора, його пізнаване «обличчя» серед інших авторів, тому це не лише мовні засоби чи методи, які використовує автор, а й образи. Жирмунський писав: «До поняття стиль входять не лише мовні засоби, але й темпи, образи та композиція твору, його художній зміст, втілений словесними засобами, але не такий, що вичерпується словами». [22]

Стиль письменника чи письменниці – те, чим він чи вона стають впізнаваними серед читачів [11]. Створення автентичного та унікального стилю є досить важкою та копіткою роботою, адже вже так багато написано та сказано багатьма талановитими людьми, що знайти свою нішу стає все складніше. З появою Інтернету кожен може стати письменником, кожен може ділитися своїми думками та роздумами зі світом. Саме тому потрібно знайти свою щілинку, яка ще не заповнена ніким іншим та окреслити свою аудиторію. Іншими словами, письменники та письменниці повинні знайти свою аудиторію, тих, для кого твір буде актуальним. Аудиторію, яка повірить у реалістичність історії.

Маргарет Етвуд є досить відомою канадською письменницею саме завдяки своєму стилю, активній громадянській позиції та актуальності творів. Маргарет Етвуд не любить, коли її твори називають антиутопіями, адже якщо для когось її історії – це втілення зла, то для інших мрія. Письменниця воліє називати їх попередженнями про можливий розвиток подій, відтермінування часу для людства, одним з можливих сценаріїв майбутнього [25]. Саме під час написання «Оповідь Служниці» Маргарет Етвуд задавалася питанням, для кого ця розповідь може бути актуальнішою: для Англії США чи Канади. Це є важливою складовою для написання творів, адже деталі і роблять історію правдоподібною. Іншими словами, для того щоб розповідь налякала читача, або ж змусила замислитися над теперішнім: сюжет та сама історія повинні бути максимально наближеними до реальності. Маргарет Етвуд добре розуміла, що для Англії та Канади релігійні бунти та громадянська війна не були актуальними у 1980-х роках, а от для США

ця можливість була більш вірогідною завдяки політиці 40-ого президента США Рональда Рейгана та відхід назад у жіночому прориві до 1970-х. Іншими словами, Маргарет Етвуд чітко окреслила для себе аудиторію та локацію, для кого б її твір був актуальним. Для того вона обирає штат Масачусетс, адже раніше у цьому штаті вже відбувалися схожі події. Її аналітичний розум та логічний підхід і є ключем до успіху твору [32]. Розуміння своєї аудиторії, розуміння мислення своїх читачів та власне їх потреб допомогли письменниці створити роман-антиутопію, який зміг шокувати своєю схожістю з реальністю.

Маргарет Етвуд пояснює свою тягу до написання книг тим, що з дитинства полюбляла читати, адже місцевість, в якій мешкала, не могла їй запропонувати ні радіо, ні телебачення та і вода була в дефіциті. Все, що їй залишалося – це читати. Коли ж їй було 16, вона зрозуміла, що хоче стати письменницею, хоче розповідати історії, бо те, що просто зі слів та паперу вона могла створити, надихало її. Для того щоб писати добре, потрібно писати про те, що знаєш, а тому Маргарет Етвуд вирішила писати про теперішнє, а точніше відштовхуватися від теперішнього, бути медіумом для майбутніх поколінь.

Більшість творів Маргарет Етвуд присвячені феміністичній тематиці, а тому досить часто героїні її творів – жінки сильні та вольові, на долю яких випали випробовування. Героїні Маргарет Етвуд досить часто є жертвами політичних режимів та певних порядків. Саме тому свідомий вибір героїнь жінок і є її феміністичною боротьбою. Історія, написана жінкою про життя жінки – було щось новим та свіжим. Вона ніби дає можливість читачам побачити історію через жіночі образи, розвиток їх персонажів у творі, переживання та потрясіння.

Маргарет Етвуд розвиває своїх жінок, робить їх сильнішими та мудрішими. Допомагає їм прозріти та позбутися страху. Частіше в антиутопіях, героєм, який протестує проти системи та держави, був чоловік. З давніх давен саме чоловік асоціювався з силою та мужністю. Однак у творах Маргарет Етвуд цю роль перебирають на себе жінки. Вони борються за свободу, не погоджуються з

викривленими правилами та біблійними трактуваннями, намагаються залишатися сильними та безстрашними. Це можна пов'язати з активною феміністичною позицією письменниці та небажанням повертатися в патріархальний устрій.

Маргарет Етвуд уміло проектує можливий розвиток подій у майбутньому. Зокрема, Маргарет Етвуд передбачає можливу екологічну катастрофу, спричинену діями людей. У романі-антиутопії «Оповідь служниці» вона описує можливі наслідки, з якими зіштовхнеться людство, один з яких безпліддя. Навколо цієї тематики і розвиваються головні події у творі.

Зазвичай Маргарет Етвуд починає роман з епіграфу, що допомагає читачу зрозуміти, що його чекає далі та про що власне твір. Вона ніби з самого початку дає читачу ключ до розгадки твору, підводить його до головної ідеї. Наприклад роман «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд почала уривком з книги Буття: «І побачила Рахіль, що вона не вродила Якову. І заздрила Рахіль сестрі своїй, і сказала до Якова: Дай мені синів! А коли ні, то я вмираю! І запалився гнів Яковів на Рахіль, і він сказав: Чи я замість Бога, що затримав від тебе плід утроби? І сказала вона: Ось невільниця моя Білга. Прийди до неї, і нехай вона вродить на коліна мої, і я також буду мати від неї дітей» [15, с. 7]. Цей уривок дає читачам зрозуміти, що надихнуло письменницю на створення сюжету, що Маргарет Етвуд взяла за основу, що стало фундаментом для створення республіки Гілеад. Використовуючи ці рядки для епіграфу, Маргарет Етвуд ніби проводить паралель між головною героїнею Джун Осборн та біблійним героєм, що, в свою чергу, показує, до чого прийшло та до чого повернулося людство.

Цим порівнянням Маргарет Етвуд підкреслює деградацію людства, акцентуючи увагу на досі актуальних проблемах: ставлення до жінок, зруйновані цінності, непорозуміння між людьми та знищені моральні ідеали. Використання епіграфу притаманне й іншим творам. Наприклад, у творі «Рік потопу» Маргарет

Етвуд використовує вірш «Сад» для епіграфу, що розкриває завісу перед читачами та підводить до сюжету.

Не виникає жодних сумнівів в ерудованості письменниці, адже вона часто використовує алюзії на інші твори. Наприклад, у творі «Оповідь служниці» та «Заповіти» Маргарет Етвуд використовує алюзії на біблійні твори, що допомагає читачам краще зрозуміти твір. Іншими словами, називаючи героїв, Маргарет Етвуд використовує всім знайомі імена, які мають особливе лексичне значення та низку асоціацій.

Також творам Маргарет Етвуд властива нелінійна структура, адже головні героїні часто повертаються до минулого, свого дитинства, спогадів, які вплинули на їх подальше життя. Саме тому сюжет часто не збігається з фавулою. Проте, завдяки причинно-наслідковим зв'язкам, читач відслідковує певну закономірність та хронологію. Наприклад, часто героїні повертаються до спогадів, пов'язаних з батьками, особливо коли залишаються наодинці, як в творі «Оповідь служниці»: «Уперше це було по телевізору, коли мені було вісім чи дев'ять. Недільними ранками моя мати спала довго, я зазвичай уставала раніше, ішла до телевізора в її кабінеті й шукала мультики. Іноді, коли жодного не вдавалося знайти, я дивилася «Євангельську годину для юних душ» – там розповідали біблійні історії для дітей, співали гімни. Одну з жінок звали Серена Джой. Вона була провідним сопрано» [15, с.22] Тому, можна зробити висновок, що героїням творів Маргарет Етвуд близький самоаналіз, а також те, що вона задовго до створення республіки Гілеад знала Сирену Джой. Також у творі «Заповіти» героїням твору властиве занурення в себе, самоаналіз, внутрішня боротьба. Наприклад, тітка Лідія згадує своє дитинство, життя до Гілеаду та розмірковує, що зробило її такою сильною.

Маргарет Етвуд веде розповідь від першої особи, намагаючись передати настрій та думки героїні, як і у творі «Оповідь Служниці», читач спостерігає за подіями очима Джун Осборн. Вони ніби переживають події разом з нею, повертаються до її минулого, стають сильнішими та позбуваються страхів. Як

бачимо, Маргарет Етвуд уникає довгих описів та роз'яснень, натомість письменниця майстерно заховує лексичні засоби, які нашоувують читачів на ідеї, які транслює Маргарет Етвуд у антиутопії «Оповідь служниці». Саме мовлення Джун Осборн і є розгадкою до твору, адже, редакторка за професією знала де правильно розставити акценти та як влучно передати думку. У творі «Заповіти» Маргарет Етвуд веде розповідь від трьох героїнь, що допомагає читачу зрозуміти мотивацію різних персонажів, погляд на речі та події різними очима. Подібний трюк говорить про те, що Маргарет Етвуд намагається вжитися в ролі персонажів, проаналізувати їх та допомогти читачу зрозуміти їх мотиви. Головні герої не розповідають про свій страх, вони не діляться своїми переживаннями – вони демонструють це у власному мовленні. Це є вдалим прийомом, адже Маргарет Етвуд дозволяє зробити власні висновки, а не читати довгі описи. Саме тому аналіз діалогів та привітань героїв став важливим для розуміння цілісної картинки.

Маргарет Етвуд використовує прості незакінчені речення, які закарбовуються в голові читачів: «Ви маєте усвідомити, що ці жінки зазнали поразки. Вони не здатні...» [15, с.48]. Ніби щось неказане в голос, що змушує повертатися знову і знову. Ці речення нагадують короткі та гучні, ніби поодинокі думки, які непомітно вислизують від нас. Також подібний трюк, нагадує щоденник, який веде головна героїня, розповідаючи свою історію читачам. Незакінчена думка може розповісти читачу набагато більше, адже залишає простір для фантазії та аналізу.

Читаючи твори Маргарет Етвуд можна відслідкувати її політичні переконання та принципи, зрозуміти, які теми вона вважає важливими, адже, створивши найгірший сценарій подій, автор розкриває перед читачем власні страхи. Тому, читаючи «Оповідь служниці», стає зрозумілим, що Маргарет Етвуд побоюється деградації суспільства, тоталітаризму, повернення до патріархату, порушення прав та свобод та екологічних катаклізмів. Останнє і стало однією з

причин чому людство зіштовхнулося з проблемою дітонародження. Тематика творів і дає зрозуміти, що хвилює автора в сьогоденні, на чому він розставляє головні акценти та від чого хоче вберегти. Здатність передбачувати події є досить важливою рисою письменниці. Для цього потрібно бути гарним спостерігачем та прослідкувати певну закономірність, вміти проводити паралелі з історичними подіями, аналізувати події. В одному з інтерв'ю Маргарет Етвуд наголошує, що її твори не є вигадками, адже сюжети події, які вона описує, неодноразово відбувалися задовго до написання книг.

Висновки до першого розділу

XX століття стало особливим періодом, адже подарувало жінкам надію на великі зміни та можливість відігравати значну роль у світових подіях та змінах. Разом з тим, жінки отримали можливість позбавитись образу «дружини» та «матері», а тому вийти з тіні власних чоловіків. Письменницям вже не потрібно брати псевдоніми, щоб їх сприймали серйозно, не потрібно ховатися за чоловічим статусом. Розпочинається боротьба за створення нових жіночих образів, які отримують досі чоловічі риси: мужність, відважність, самостійність та героїзм.

Двадцяте століття у світовій літературі та історії запам'ятеється жахливими подіями: Перша і Друга світова війни, Голокост, тоталітарні режими, дискримінація, які назавжди змінили історію та показали, на які жахливі вчинки здатні люди. Великі розчарування у зв'язку з війнами, невдалими соціальними та політичними експериментами, екологічними катастрофами, у свою чергу, надихнули багатьох письменників на написання антиутопій, які здатні застерегти людство від непоправних помилок. Такими письменниками є Євген Зам'ятін, Джордж Орвелл, Маргарет Етвуд, твори яких вже давно не здаються вигадкою та фантазією. Навпаки, антиутопії раніше згаданих авторів лякають своєю схожістю із сьогоденням, а тому завжди залишаються актуальними та популярними серед читачів. Для багатьох антиутопій притаманні такі риси, як тоталітарні режими, залякування, контроль, закритість простору та головний герой, який не погодиться та почне боротьбу.

Однак антиутопія «Оповідь служниці» відрізняється використанням жіночих образів, які протистоять системі. До стильових особливостей варто віднести: використання епіграфу, в якому і схована розгадка до твору, феміністична тематика, образ сильної жінки, нелінійна структура тексту та короткі та прості речення.

Героїні творів Маргарет Етвуд руйнують стереотипи про покірну та сімейну жінку, натомість стають сильними активістками, які здатні на непередбачувані дії. Саме тому постать Маргарет Етвуд є ключовою в канадській та світовій літературі. Вона, наче медіум, пропускає крізь себе світові події, а згодом відображає їх у власних книгах. Роман-антиутопія «Оповідь служниці» не була виключенням, адже попереджує читачів про можливі наслідки сьогоденних рішень та подій. Надихаючись шокуючими подіями, прийнятими законами та технічним прогресом, Маргарет Етвуд створює цілісну та правдоподібну систему майбутнього, яке шокує правдობодібністю, адже наше теперішнє і визначає наше завтра.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У РОМАНІ МАРГАРЕТ ЕТВУД «ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ»

Роль жінки трактувалася по-різному в залежності від історичної епохи. Відповідно, історичні обставини, події та передумови відігравали важливе значення у формуванні образу жінки в літературі. Те, що зараз здається таким звичним, ще нещодавно було незрозумілим та новим [19]. Наприклад, жінка на керівній посаді була приводом для насмішок, адже з давніх-давен в літературі переважав архетип жінки-матері. Попри те, що у християнстві всі люди є рівними, саме жінки ототожнюються з чимось гріховним і як наслідок саме вони потерпали від несправедливості частіше ніж чоловіки у середньовіччі [18].

Звичайно, кожна епоха додавала певні риси та особливості жіночим образам у літературі. Наприклад, в середині XII століття, у час виникнення лицарського роману, жінка ототожнювалася з прекрасною дамою, якою захоплювалися та звеличували. Одним з ключових жіночих образів став образ Беатріче, яка була провідником Вергілія у Пеклі та Чистилищі. Також варто згадати образ Діви Марії, яка є одним із ключових середньовічної релігійності й естетики. З цим ім'ям пов'язана велика кількість подій та релігійних свят.

У добу Відродження важливим стає краса та естетика, тому найголовнішим для жінки стає її тіло та обличчя, прикраси та одяг. Духовність жінки відходить на другий план, адже вона має надихати чоловіків на створення шедеврів, а також викликати сексуальне бажання. Ці образи поширюються і в літературі, що, у свою чергу, окреслює певні рамки для жінки [4].

Типовим для доби Відродження є образ красуні Офелії, яка вчиняє самогубство через кохання. У добу просвітництва з'являється новий образ

зазвичай заможних та освічених жінок, які готові брати участь у політичних подіях. Згадуючи романтизм, варто згадати Жорж Сант, яка стала першою професійною письменницею та врешті стає відомою завдяки незвичній манері письма. Пізніше, у добу модернізму, утворюються перші феміністичні клуби, жінки все більше виявляють інтерес до літератури та написання власних творів, однак зазвичай це жінки зі знатних родів, з'являється все більше жінок письменниць. Разом з тим, у літературі стереотипи про жінку-господиню ще досі актуальні [4].

Врешті, через декілька десятків років, завдяки тривалій боротьбі, жінки отримують право голосу, можливість навчатися та право працювати на рівні з чоловіками. Однак боротьбу не можна вважати завершеною, адже скільки століть жінки залишалися позаду, скільки століть залишались осторонь. Більшість інформації, яку ми маємо, написана чоловіками [7].

Жінки хоч і стали незалежні, але тема жіночих образів у літературі досі залишається недостатньо дослідженою, а тому актуальною. Іншими словами, все що ми знаємо про минуле, написане чоловіками, а тому виникають сумніви у достовірності багатьох фактів. Відповідно, ми знаємо лише чоловічу точку зору. Таким чином, досліджуючи твори письменниць, а також їх образи, можна створити доцільну картинку суспільства та епохи. Завдяки письменницям читач має змогу почути іншу точку зору. Також завдяки мовленнєвим особливостям героїнь читач може зробити висновки про певну історичну епоху, роль жінки та її місце в суспільстві [20].

Література завжди була потужним інструментом соціалізації – саме літературні твори впливали на світогляд людства. Завдяки суфражисткам більша кількість жінок висловлює своє невдоволення ситуацією. Жіноче питання поступово захоплює інформаційний простір. Уже в 1970-х роках публікуються такі знамениті роботи, як «Таємниця жіночності» Бетті Фрідан, «Сексуальна

політика» Кейт Міллетт та багато інших. Письменниці починають боротися із застарілими стереотипами, поступово вибудовуючи образ «нової жінки».

На думку Сімон де Бовуар, не потрібно розставляти акценти на жіночих особливостях, не потрібно вживати термін «жіноче письмо», «жіноче бачення», «жіночий світогляд», адже це продовжує стереотип про відмінності між жінками та чоловіками[15, с.63]. Друга стаття. Натомість, Сімон де Бовуар наголошувала на необхідності доєднатися до культури та асимілюватися в ній, конкурувати з чоловіками, що врешті і зробить жінку вільною.

Проте Елейн Шовалтер вважала, що жінки мали декілька можливих способів: наслідувати чоловіче письмо та конкурувати з ними у цій площині, йти шляхом протилежного та створювати щось несхоже та самобутнє, щось що відрізняло б жіноче письмо від чоловічого, та займатися пошуками себе, іншими словами – саморозкриття та пошук індивідуальності. [6, с. 35]

Одним з ключових творів є твір канадської письменниці Маргарет Етвуд «Оповідь служниці», адже цей роман не лише написаний жінкою, а й головні персонажі в ньому переважно жінки. До того ж, жіночі образи та їх мовлення суттєво відрізняються від звичних читачу у 1970-х роках. Головною ціллю жінок є не лише материнство, а й боротьба за рівність та свободу.

«Оповідь служниці» стала відомою саме завдяки індивідуальності авторки, а також різноманіттю образів, які руйнують стереотипи про слабку та покірну жінку. Твір зображує різноманітні жіночі образи, статуси, характери та вірування, мовлення. Подібний прийом і допомагає Маргарет Етвуд розвивати образ «нової жінки». Завдяки широкому спектру жіночих персонажів читач має змогу зрозуміти цілісну картинку, роль та місію кожної жінки у боротьбі з системою. Можна окреслити три головні моделі поведінки:

- 1) Жінки, які власноруч створили систему, в якій вони перестають мати будь-які права, зазвичай це дружини командорів.
- 2) Жінки, які незадоволені своїм становищем (марти, тітки, помічники), але їх паралізує страх та змушує підкоритися.
- 3) Жінки-бунтарки, які попри страх не зраджують себе та залишаються вільними та безстрашними (Мойра та Джун Осборн). Саме вони намагаються знищити систему.

Саме за такою класифікацією варто розглянути жіночі образи антиутопії «Оповідь служниці», адже таким чином можна краще зрозуміти мотиви поведінки головних героїнь.

2.1. Джун Осборн

Одним із центральних жіночих образів роману «Оповідь служниці» став образ Джун Осборн, служниці у домі командора республіки Гілеад. Варто зазначити, що твір сповнений біблійними термінами, які Маргарет Етвуд використовує для назв у творі. Назва Гілеад не є виключенням, адже згадувалася у Біблії – це було місце, заселене євреями біля річки Йордан [31]Цей елемент є доволі символічним, адже засновники Гілеаду вважали, що керуються правдивими мотивами Біблії [42], а тому використовують вже відомі назви для позначення людей та місць, тим самим нагадуючи, що «Оповідь служниці» не вигадка, а схожі події вже відбувалися і раніше. Саме в Республіці Гілеад відбувається знайомство читача з Джун Осборн.

Маргарет Етвуд вводить героїню з самого початку, адже розповідь ведеться з її вуст. Саме це і є важливим для феміністичної критики, адже текст, написаний жінкою про жінку, дозволяє зрозуміти «відмінність погляду». У свою чергу, тексти написані чоловіками про жінку, на думку феміністок, мають викликати недовіру, адже часто викривлені стереотипами та очікуваннями. Читаючи

«Оповідь служниці», ми маємо можливість побачити альтернативний погляд, що може передати почуття жінки, яка певною мірою на собі відчула несправедливість патріархальних догм. Головним оповідачем стає саме служниця, адже вона найбільш потерпає від системи, саме її гвалтують кожного місяця задля продовження роду. Через очі та відчуття Джун читачам відкривається Гілеад, а завдяки її спогадам читачі знайомляться з усіма особливостями режиму. Вона часто повертається у минуле, яке кардинально відрізнялося від Гілеаду, згадує певні моменти, які і дають їй сили боротися далі. Це також є новинкою, адже жінка-борець в літературі здається новаторством.

Для того щоб створити цілісний літературний портрет персонажа, варто звернути увагу на низку речей: зовнішність та особливості персонажа, мовлення та оточення, реакцію на події та діалоги з іншими літературними героями. Зовнішність є важливою деталлю, адже завдяки вдалому опису героя ми можемо дізнатися вік, фізичний стан та вподобання героя, а також те, яким героя бачить автор.

Завдяки Маргарет Етвуд читачі дізнаються, що Джун Осборн – це молода тридцятирічна жінка з освітою та амбіціями, яка намагається поєднати сім'ю та роботу. Ім'я Фредова Джун Осборн отримує завдяки статусу служниці в домі командора та означає її приналежність до певної сім'ї: «Мене звати не Фредова, я маю інше ім'я, яке тепер ніхто не використовує, бо воно заборонене. Запевняю себе, що це не має значення: ім'я, як телефонний номер, має сенс лише для інших. Але це неправда, воно має значення. Я зберігаю це ім'я, як щось приховане, як скарб, за яким я одного дня повернуся» [15, с.79]. Це, у свою чергу, нагадує слов'янську традицію використання імені батька, або ж таке звичне явище, коли жінки беруть прізвище чоловіка. Поведінка Джун Осборн стала першим підґрунтям для феміністичної критики, оскільки головна героїня була волелюбною, сильною та відважною. Її феміністичне минуле, феміністичне

оточення, виховання визначили та створили її особистість. Змалку вона брала участь у акціях протесту, читала феміністичну літературу, адже її мама була феміністкою, а краща подруга боролася за феміністичні права. Саме це і сформувало цінності та характер головної героїні: жагу до справедливості, відважність та незалежність. Це є досить важливим для формування особистості. Іншими словами, саме суспільство формує характер та цінності – це і доводить Джун Осборн.

Досить показовим є момент з минулого Джун – спалення книг: «Серед жінок я помітила й чоловіків, а книжки виявилися журналами. Напевно, вони долили у вогнище бензину, бо полум'я було високе, і тоді потроху почали кидати з коробок журнали» [15, с.41]. Жінки, а також чоловіки, спалювали журнали та книги, в яких жіноче тіло ототожнювалася зі шматом м'яса. Вони, мабуть, розуміли вагу слова та вплив літератури на читачів. Якщо жінці постійно говорити, що вона слабка та немічна, що не зможе досягнути нічого без чоловіка – вона і буде себе так відчувати. Сила слова – є недооціненою, адже слова мають здатність набувати різних смислів. Нічого дивного, що досить довгий час жінки так себе і відчували, адже в багатьох літературних творах були зображені саме так: емоційними, кволими та безпорадними.

Образ Джун вже не ототожнюється з емоціями та безпорадністю, адже її монологи вкрай стримані та лаконічні. Вона намагається бачити речі такими, які вони є. Однак Джун часто використовує влучні порівняння: «His skin is pale and looks unwholesomely tender, like the skin under a scab», що означає: «Шкіра бліда, хворобливо ніжна, наче та, що буває під струпом» [38, с. 56]. Завдяки вдалим стилістичним прийомам авторки можна зробити висновок про освіченість Джун Осборн, що, в свою чергу, є важливим елементом. Наприклад, для особливої виразності Джун використовує алітерацію: «As for us, any real illness, anything lingering, weakening, a loss of flesh or appetite, a fall of hair, a failure of the glands,

would be terminal», що означає: «Щодо нас, то будь-яка справжня хвороба, щось тривале, ослаблююче, втрата ваги чи апетиту, випадіння волосся, відмова залоз — це кінець». [38, с. 60]. Алітерація часто зустрічається в монологів Джун, що, у свою чергу, допомагає створити напруженість і передати емоційний стан. Для того щоб передати хвилювання, Маргарет Етвуд вдається до повторів: «It must be just fine. It must be hell. It must be very silent», що означає: «Усе одно це має бути справжнім пеклом — бути чоловіком, отак. Має бути непогано. Має бути пеклом. Має бути дуже тихо».

У Гілеаді жінкам заборонено читати, тому наступні покоління дівчат, народжені в цій державі, не матимуть змоги відкрити книгу, не матимуть доступу до літератури, а тому не зможуть так чітко та вміло володіти мовою, як Джун. Вправність та вміння володіти словом і допомогли Джун залишити свої спогади для наступних поколінь. Саме те, що вона працювала редактором, допомогло їй вдало передати події та атмосферу в тоталітарному режимі, що пізніше послужило історичними доказом для вчених. Це переломний момент, саме тому, що жінкам не була доступна освіта, сучасникам невідома цілісна картинка, можна лише здогадуватись та робити припущення.

Джун Осборн стає служницею саме тому, що вона є жінкою, будь вона чоловіком – такого б не сталося. У Гілеаді служницями ставали ті, хто міг завагітніти та виносити немовля, а у недалекому минулому були недостойними жінками. Такими вважали тих, хто мав більше ніж один шлюб, вільне сексуальне життя та жінок з нетрадиційною сексуальною орієнтацією. Джун стала служницею, бо розлучила її чоловіка Люка з першою дружиною, що власне і зробило її недостойною жінкою у Гілеаді. Ця деталь є доволі показовою, адже чоловіку у Гілеаді це сходило з рук, а жінці ні.

Щоб народити дитину, кожного місяця проводять обряд, що є нічим іншим, як згвалтуванням, адже ритуал здійснювали проти волі служниць аж до того моменту, поки тим не вдавалося завагітніти. Підміна понять – було звичним в державі, яка оправдовувала свої вчинки благородними цілями, а подібний обряд був нібито запозичений з Біблії: « Побачила Рахіль, що вона не вродила Якову. І заздрила Рахіль сестрі своїй, і сказала до Якова: Дай мені синів! А коли ні, то я вмираю! І запалився гнів Яковів на Рахіль, і він сказав: Чи я замість Бога, що затримав від тебе плід утроби? І сказала вона: Ось невільниця моя Білга. Прийди до неї, і нехай вона вродить на коліна мої, і я також буду мати від неї дітей» [15]

Однак Біблія була написана в часи патріархату, в часи, коли жінки не мали прав та свобод. Іншими словами, використання подібних елементів для побудови держави, а тим більше по-своєму інтепретувати біблійні мотиви – це відхід назад у «жіночому питанні». Зважаючи на те, що в роки написання книги вже проводилися операції із запліднення яйцеклітини в пробірці, що могло б бути виокристано і в Геліаді. Однак, головнокомандуючі Геліаду вирішили гвалтувати жінок, називаючи це обов'язковим обрядом, а не використовувати здобутки медицини.

У школах служниць навчали відчувати свою провину, співчуття до дружин командорів, також навчали не залежати від матеріальних речей. Їх готували до головної місії – народжувати дітей для інших сімей. Саме тому, Маргарет Етвуд обирає червоний колір для їх вбрання, що, у свою чергу, символізує провину та гріховність. Також, на думку Ірини Тимейчук, червоний колір міг би символізувати кров та здатність народити здорову дитину, що є основною функцією служниць в Геліаді. Червоний колір зрівнює служниць і відбирає елемент індивідуальності, тому проаналізувати літературного героя стає доволі проблематично. [] Головне нещастя та драматичність полягає в тому, що, маючи можливість народити здорове немовля, жінки не можуть насолодитися

можливістю стати матір'ю та піклуватися про сім'ю. Це є доволі неоднозначним, адже, у свою чергу, означає те, що в Гілеаду служниці не вважалися жінками. Бо, як нам відомо, головною функцією жінки в Гілеаді є материнство, а служниці не мають можливості стати матір'ю. З цього можна зробити висновок, що служниці – «дітородні машини», які не належать своєму тілу. Їх зневажають та остерігаються, адже вони займають низький щабель у жіночій ієрархії. Хоча Джун Осборн у минулому працювала редактором та була справжнім професіоналом, в Гілеаді це не мало жодного значення, а тому не впливало на ставлення до неї. Її здібності пізніше допомогли їй створити збірку спогадів для майбутніх поколінь.[1]

Однією із ключових цілей феміністичної критики є деконструкція стереотипної дихтоматії «чоловік – жінка», що, у свою чергу, означає переосмислення понять жіночого та чоловічого, відхід від стереотипів, які досить довгий час формували уявлення про жінку та її роль у світі. Іншими словами, феміністки другої хвилі намагались знищити нерівність між чоловіками та жінками, позбутися догм патріархату, який стверджував, що головна місія жінки – це материнство [31]. Щоб відчуті тотальну несправедливість та відхід назад у «жіночому питанні», Маргарет Етвуд використовує кредитну картку, адже кредитна картка – це фінансова незалежність, самостійність. Для цього вона забирає в головних героїнь кредитні картки, що робить їх фінансово залежними від чоловіків. Саме цей елемент допомагає Джун Осборн зрозуміти невідворотність процесу, адже фінансова незалежність є одним з ключових факторів рівності між чоловіками та жінками.

У романі «Оповідь служниці» Джун є незалежною жінкою, яка самостійно розпоряджається своїми фінансами та самостійно приймає рішення [36]. Однак, створення Гілеаду назавжди змінює звичний для Джун світ. Єдиний спосіб виживання – успішний шлюб. Права жінок прирівнюються до прав рослини; слово

жінки нічого не значить і нічого не змінює. У такому світі Джун Осборн і намагалася боротися з системою. Пізніше ситуація стає навіть гірше, адже жінок позбавляють всього – можливості заробляти, читати, вирішувати, голосувати. Вважалося, що жінка має доглядати за будинком, саджати квіти та піклуватися про затишок; жінки не мали права заходити в кабінети чоловіків та цікавитися важливими справами. Найгірше те, що це не елементи антиутопії, бо це вже відбувалося сотні років та вважалося абсолютно звичним та нормальним.

Одного разу командор запрошує Джун до себе в кабінет, щоб пограти з нею в настільну гру. Джун вирішує піддатися йому, адже жінка не могла бути розумнішою за чоловіка. Саме ця раціональність та аналітичний розум дозволяє нам зрозуміти наміри Джун, жага до самозбереження та хитрість, вміння прорахувати свої дії наперед, що розкриває її образ з іншого боку. Джун бачить для себе вигоду, адже вона може використати командора у своїх цілях, що у, свою чергу, говорить про оптимізм героїні. «Мені потрібна перспектива. Ілюзія глибини, створена рамою, упорядковані форми на пласкій поверхні. Перспектива необхідна. Без неї є всього лише два виміри. Без неї живеш, притиснений обличчям до стіни» [15, с.128].

Саме з цих діалогів ми дізнаємося найбільше про Джун, адже розмовляла вона з іншими героями вкрай рідко. Замість звичного діалога герої використовували шаблони для розмови, які унеможливлювали створення зв'язку між ними. Відсутність діалогу – одна з основних рис твору, адже герої майже не спілкувалися один з одним, боячись бути почутими. Подібний елемент свідчить про особливість тоталітарного режиму, який тримає людей в напруженні і не дозволяє висловлювати свою думку.

Джун Осборн розповідає власну історію, яку через сотні років досліджують історики. Це є доказом швидкоплинності часу, що закликає до рішучих дій. Іншими словами, історію потрібно творити вже сьогодні, бо доведеться твоїм

наступникам. Рано чи пізно, справедливість буде відновлена, але краще раніше, адже іншого життя ми не маємо.

У творі «Оповідь служниця Маргарет Етвуд і наголошує на цьому, адже історична конференція присвячена Гілеаду і є натяком на позитив. Маргарет Етвуд розуміє, що тоталітарні устрої з самого початку приречені, адже жителі таких країн глибоко нещасні. Історична конференція, яка присвячена історії Гілеаду і є доказом, адже свідчить про руйнацію тоталітарного режиму. Участь жінок у публічних виступах дозволяють припустити, що жінки знову стають рівними чоловікам.

Образ Джун Осборн символізує боротьбу, нагадує нам про довгий та тернистий шлях жінок. Те, що зараз вважається нормальним та звичним, ще сто років тому здавалося божевіллям. Філософи та письменники ототожнювали жінок з дітьми, які не здатні діяти логічно. Джун Осборн боролася з тотальною несправедливістю, що впродовж багатьох століть робили жінки, намагаючись захищати та відстоювати власні права самостійно.

2.2. Тітка Лідія

Думка про те, що жінка повинна бути жіночною, тендітною та лагідною, мовчазною і покірною досить довго існувала у соціумі. Саме тому жіночі образи в багатьох літературних творах відповідали подібним судженням. Жіночі героїні були слабкими, досить часто хворобливими та несамотійними. Однак, завдяки прориву у «жіночому питанні» все частіше і частіше почали з'являтися нові жіночі героїні, які відрізнялися незалежністю, рішучістю, відповідальністю та гострим розумом. Саме це мало на меті зруйнувати стереотипи про слабких жінок з допомогою літературних творів.

Одною з таких героїнь стала тітка Лідія, якій були притаманні зовсім «нежіночі риси». Тітка Лідія – була одною з головних в державі Геліад, яка, на

відміну від Джун Осборн, належала до іншого класу жінок. Завдяки цьому мала більше можливостей та обов'язків. Її зовнішність була непримітною: здорове тіло, округле лице, яке видавало зайву вагу, вона також мала місцями сіде, а місцями русяве волосся. Ще до заснування Гілеаду тітка Лідія не особливо звертала увагу на зовнішність, адже була кар'єристкою. Тітка Лідія, як і інші тітки, носила коричневе вбрання, що мало свою символіку. У американських індіанців коричневий колір означав самодисципліну та порядок, що власне і є головною характеристикою тіток. Разом з тим, коричневий колір був основним у формі нацистів під час Другої світової війни. Певно, саме тому у свій час нацистів називали «коричневою чумою», адже коричневий колір асоціювався з хворобами, а тому набував негативного підтексту. Цей колір також асоціюється з міцністю та спокоєм, адже є кольором землі. Саме тому, люди, які його носять здаються надійними та раціональними у своїх вчинках. Недивно, що вибір Маргарет Етвуд зупинився саме на цьому кольорі, адже такими у Гілеаді командори воліли бачити тіток. Саме вони мали володіти власними емоціями та навчати служниць прагнути до гармонії зі світом та покірності.

Тітки були непохитні та часом жорстокі, адже мали на меті – виховувати служниць, які б змогли вижити в Гілеаді та змиритися з новими правилами : «Якщо у вас багато речей, говорила Тітка Лідія, ви занадто прив'язуєтеся до цього матеріального світу і забуваєте про духовні цінності. Потрібно виховувати злидні духу. Блаженні лагідні. Вона не закінчила, не сказала нічого про спадкування землі» [15, с.63] Вони були ніби наставницями для жінок, а інколи їх карателями.

Також тітки мали навчити служниць правилам, які в майбутньому допомогли б їм народити здорову дитину: «Вам необхідні вітаміни і мінерали, манірно говорила Тітка Лідія. Ви повинні бути гідною посудиною. Каву не можна, чай не можна, алкоголь теж. Проводилися дослідження» [15, с.68]. Тітка

Лідія використовувала короткі та лаконічні речення, які містили лише важливу інформацію. Таке спілкування притаманне військовим, які використовують слова дуже обачливо, намагаються зберегти дистанцію та дотримуватися дисципліни. Використовуючи «вам», «ви жінки» вона промальовувала чітку дистанцію між служницями і собою, ніби не відносячи себе до жінок.

Працюючи в центрі, де служниці проходили навчання, тітка Лідія наглядала за порядком. Варто додати, що завдяки її зусиллям були створені правила та норми, обряди та традиції. Іншими словами, вона була безпосередньо пов'язана з процесом створення системи. Насправді ж, у минулому тітка Лідія працювала юристом, боролася за справедливість і дотримання закону. Через те, що вона не мала ні сім'ї, ні чоловіка, тітка Лідія прагнула досягти успіху в кар'єрі. Це і змушує замислитись, адже як жінка, яка зосереджена на кар'єрі, може відмовитися від цього назавжди та позбавити цього й інших жінок? Що спонукало тітку Лідію стати рушієм системи, що змусило так сильно ненавидіти жінок?

Разом з тим, як вже було зазначено раніше, тітка Лідія не ототожнювала себе з іншими жінками, зветраючись до них «ви жінки» Це і дає підстави зробити припущення про внутрішню жіночу мізогінію. Тітка Лідія ненавиділа несхожих жінок та бажала направити їх правильний шлях. Ця проблема є досі актуальною, адже жінкам часто доводиться чути фрази на кшталт: сама винна, так тобі і треба та інші. Чим спричинена ненависть жінки до жінки? Що змушує жінок ненавидіти одна одну та виправдовувати насильників, а не жертву насилля? На ці питання і відповідає Магратет Етвуд у другій частині «Заповіти» – бажання помститися, чітка стратегія та далекоглядність у випадку з тіткою Лідією. Іншими словами, тітка Лідія талановито грала роль, щоб врешті знищити систему. Але це лише поодинокий випадок, адже частіше трапляються випадки невинуватої ненависті. Жінки часто не розуміють, що, лише підтримуючи одна

одну, лише допомагаючи одна одній, можуть стати сильнішими, а не навпаки [36].

На відміну від служниць та інших жінок Гілеаду, тітці Лідії було дозволено читати та відвідувати бібліотеку. Також вона могла вільно пересуватися країною, а пізніше і поза межами країни, що, в свою чергу, теж відрізняло її від інших жителів. Її документи не перевіряли, її остерігалися та поважали, адже вона виконувала досить важливу місію.

На перший погляд, тітка Лідія здається упередженою та фанатичною; вона ніби жива ікона, приклад для наслідування. Це чітко можна помітити в її мовленні, адже їй властиво використання наказового способу, що свідчить про усвідомлення власної важливості. Жителі Геліаду остерігаються тітку Лідію та навіть бояться, адже в її руках зосереджена влада, лише їй доступна інформація про кожного: походження, минуле, родинне дерево. А як відомо, той хто володіє інформацією – володіє світом.

Тітка Лідія здається суворою та сильною, що є новаторством. Іншими словами, подібні риси були притаманні чоловікам і поява подібної героїні ламає стереотипи про слабку, емоційну та безхарактерну жінку. Головна героїня Фредова або ж Джун Осборн досить часто згадувала поради чи просто слова тітки Лідії: «Не всі з вас проб'ються. Деякі впадуть на суху землю чи в терени. Деякі з вас не мають коренів» [15, с.24]. Важливим є те, що Маргарет Етвуд обирає тітку Лідію для цієї ролі, а не чоловіка. Не лише чоловіки заважали жінкам у державі Геліад, самі жінки створювали перепони одна для одної.

Її літературний образ є досить неоднозначним, адже попри те, що у першій частині «Оповідь служниці» вона здається негативною героїнею, яка співпрацює з системою та власне її створює. У другій частині «Заповіти» [39] Маргарет Етвуд використовує елемент щоденників, які належать тітці Лідії. Саме завдяки цим

щоденникам читач і починає здогадуватися, що всі ці роки тітка Лідія намагалася знищити Геліад, збираючи важливу інформацію. Цей елемент свідчить ні про що інше, як про раціональність і далекоглядність тітки Лідії, а також про її здатність керувати своїми емоціями та працювати на результат. Цей елемент є досить важливим, адже Маргарет Етвуд використовує його щоб показати, що «емоційність» вже не є головною рисою жінок. Вони готові чекати, планувати та нападати, чітко спланувавши свої кроки. Це також руйнує стереотип, що жінкам не місце в політиці, адже прийнято вважати, що жінки занадто емоційні та часом ірраціональні.

Підсумовуючи, тітка Лідія назавжди залишається загадковим персонажем. Незважаючи на те, що своїми інколи занадто жорстокими діями йшла до своєї цілі – руйнації системи, її жорстокість та зневажливе ставлення до жінок впродовж двадцяти років неможливо виправдати та остаточно зрозуміти.

2.3. Дружина командора

Одною з каст були дружини командорів. Жінки в блакитних сукнях з туго зачесаним волоссям і зеленуватим плащем. Цей колір є доволі символічним, адже означає жіночність, вірність та цнотливість. Останнє пояснюється тим, що жінки дружини командорів не народжували дітей, тим самим звільняли себе від гріха. Цей колір досить часто використовували в іконах, коли зображували Діву Марію, що надавало йому певної легкості та святості. Їх роль у суспільстві є також незначною, адже вони повністю залежать від своїх чоловіків. Лише чоловік здатен дозволити чи не дозволити щось. Маючи бібліотеку, вони не мають права і доторкатися до книг та навіть готувати, адже в них на це є марти. Єдине, що їм дозволено: поратись в саду з квітами, вишивати та в'язати, доглядати за дітьми: «Садок – це володіння Дружини Командора. Виглядаючи зі свого броньованого вікна, я часто бачу її там: вона стоїть на колінах, підклавши подушку, на

широкому садовому капелюсі – блакитний серпанок, поруч кошик із ножицями та мотузкою для підв'язування квітів. Копає Хранитель, приписаний до Командора, Дружина ним керує, указує своїм ціпком. У багатьох Дружин є такі садки, де вони можуть наказувати. Їм є що доглядати, про що дбати» [15 ,с.18]. Маючи автомобіль, вони не можуть сісти за кермо чи освоїти навички водіння; маючи інструменти, вони не можуть сісти за них та заграти мелодію. Дружини командорів живуть в ілюзії, що мають перевагу над іншими, хоча насправді вони ніби заручниці своїх будинків: «Serena Joy didn't do this herself, she made speeches instead, but she presented this failure of hers as a sacrifice shes was limiting lor the good of all», що означало: «Серена Джой сама так не чинила: вона натомість 47 писала промови, але цю свою невдачу виставляла як жертву, яку приносить заради загального добра» [38, с. 17].

Вони поводять себе зверхнє, адже відчувають свою владу над іншими, також жінки командорів вважають себе праведними жінками. Це проглядається у мові, яку вони використовують. Іншими словами, жінки командорів використовують вказівний займенник «ця» замість імені служниці, або ж і зовсім ігнорують їх присутність у кімнаті. Подібним чином, вони демонструють власну владу та значущість у домі. Насправді ж, переваг вони мають не так і багато, вони залежні від чоловіків і не здатні самостійно вирішувати свою долю. Їх слово можуть поставити під сумнів лише тому, що вони жінки; їх професіоналізм не має ніякого значення, адже здобути професію і працювати за покликанням залишилося пережитком минулого. Саме тому, жінки командорів хапаються за останню соломинку та починають принижувати служниць або ж март, які мають ще менше можливостей ніж вони. Те саме роблять з ними чоловіки, вказуючи на різницю між ними. Коли жінки командорів хочуть допомогти у важливих справах чи порадити, командори відразу вказують на двері.

Серена Джой – одна з головних героїнь і засновниць Гілеаду. Розумна та освічена авторка декількох книг. Її освіченість Маргарет Етвуд доводить діалогами, адже Серена володіє витонченою та літературною мовою. Вона також має лідерські здібності, адже брала участь у створенні правил Гілеаду, допомагала із захопленням парламенту. Насправді ж, її звали Пем, а ім'я Серена Джой вона обрала собі самотійно. Можливо, це пов'язане з початком нового, бажанням відмовитися від старого життя та старих звичок. Адже в минулому Пем вправно користувалася всіма надбаннями та правами, за які жінки боролися століттями: «Вона тоді вже не співала, вона виголошувала промови. Їй це добре вдавалося. Її промови возвеличували святість дому, те, як жінки мають лишатися вдома» [15, с. 46].

Фредова пам'ятає її ще з дитинства, адже Пем часто виступала із заявами та доповідями: «Уперше це було по телевізору, коли мені було вісім чи дев'ять. Недільними ранками моя мати спала довго, я зазвичай уставала раніше, ішла до телевізора в її кабінеті й шукала мультики. Іноді, коли жодного не вдавалося знайти, я дивилася «Євангельську годину для юних душ» – там розповідали біблійні історії для дітей, співали гімни. Одну з жінок звали Серена Джой. Вона була провідним сопрано. Попеляста білявка, тендітна, із кирпатим носиком і великими блакитними очима, які вона, співаючи гімни, звертала до неба» [15, с. 22]. Саме це і здається нелогічним. Адже, яким чином письменниця, оратор, суспільний діяч могла створити суспільство, в якому жінці заборонено торкатись книг, писати, брати участь в законотворчих процесах. Що могло змусити її погодитися на такі нелогічні дії і позбавити себе та інших жінок прав? Що могло змусити її своїми ж руками знищити те, заради чого жінки так довго боролись, завдяки чому вона і могла написати книги під власним ім'ям.

Однією з причин є бажання народити дитину, що могло бути нав'язане із суспільством. Чому успішна жінка ще досі притримується думки, що жінка

успішна тоді, коли народила потомство. Можливо, якщо б твір був написаний на 4 роки пізніше, Серена Джой могла скористалася послугами сурогатних мам, що стало можливим у 1989 році.

Інша причина – віра. Серена Джой вірила в те, що говорила та писала, її захопила та поглинула ідея. Однак, ідея, яка здається можливою в теорії, виявляється неможливою у виконанні. Як наслідок, їй залишилося жити лише з єдиною мотивацією – народити дитину. Це зробило її фанатичною та жорстокою, нездатною проаналізувати свої дії [36].

Серена Джой залишається мовчазною і нечасто розмовляє, залишаючись один на один з собою. Неможливість використати свої знання та досягати успіхів у кар'єрі змушує її замовкнути та стати відстороненою. У той же час, командор займається важливими економічними та політичними питаннями, читає, спить з багатьма жінками, а також переймається лише своєю кар'єрою. Відсутність дитини не засмучує командора так, як його дружину. Його головна місія – це влада та успіх Гілеаду. Ці два приклада яскраво зображують гендерні ролі, які були закладені в основу Геліаду: чоловік – завойовник, жінка – матір.

2.4. Марти

Також варто згадати й март, які досить часто з'являються у антиутопії. Марти – жінки, які працювали в будинках командорів. Їх ім'я походить з арамейської та означає «господиня», що і було головним призначенням март в Геліаді: вони прибирали, слідкували за порядком, готували вечерю та виконували накази дружин командорів. Ім'я Святої Марти також згадувалося в Євангеліє від Луки; саме вона зустріла та доглянула за Ісусом: «Марта дбала, щоб її дім був зручним і приємним місцем для гостей. Ця працююча жінка, здається, ніколи не сиділа без роботи. Можна уявити, як вона готувалася до прихода Ісуса». [15] Це і вплинуло на вибір Маргарет Етвуд, адже Гілеад – це держава, яка взяла за

основу безліч біблійних мотивів та інтерпретувала на свій лад. Саме жінки, а не чоловіки виконували цю роль, адже саме жіноча роль полягала господарюванні, а важливіші справи мали виконувати чоловіки.

Вдягнуті марті були в сіро-зелені фартухи та плаття, які нагадували вбрання хірургів; фасон яких дозволяв їм вільно рухатися та виконувати хатню роботу. Колір не привертав уваги, бо нікому не було ніякого діла до март. Частіше мартами ставали немолоді жінки, які вже не могли виконувати головну функцію – народити дитину. Марти боялися втратити своє місце, тому часто приховували свої хвороби, намагаючись кашляти тихо. Іншими словами, марті намагалися не завдавати клопоту своїм господарям та залишатися у тіні. Їх зовнішність була відсторонена: «Обличчя в них були як у жінок, які говорять про тебе за твоєю спиною і думають, що ти їх почула: присоромлені, але й трохи нахабні, наче вони мають на це повне право» [15, с. 16]. Марти відчували себе вище над служницями, адже їх поважали. Разом з тим, вони не виконували ніякої «брудної роботи», яку можна було б вважати чимось незконним. За це вони дозволяли собі зневажливо ставитись до служниць, ображаючи та ігноруючи їх пристуність.

Вони були свого роду медіа, адже переносили інформацію з будинку в будинок, спілкуючись між собою. Цю інформацію вони часто використовували у своїх цілях, допомагаючи агентам «Мій день»: «Марти чимало знають, спілкуються, передають неофіційні новини від дому до дому. Як і я, вони слухають під дверима – у цьому немає сумнівів – і бачать речі, навіть коли відвертаються» [15, с. 17]. Цей елемент свідчить про відданість та далекоглядність март, адже виконуючи обов'язки, вони намагалися дізнатися важливу інформацію для агентів, що у свою чергу вмщало в собі елементи розвідки.

У домі командора працювало декілька март, які порались на кухні, доглядали будинок та дбали про чистоту. Одною з них була Рита: смугла, вже

немолода жінка, інколи груба та відсторонена. Вона, разом з іншими мартами, зневажала служниць, адже ті дозволяли так знущатися над собою: «Хоча одного разу я почула, як Рита каже Корі, що ніколи б так не принижувалася. – Тебе ніхто й не просить, – сказала Кора. – До того ж, припустимо, що б ти робила? – Поїхала б у Колонії, – відповіла Рита. – Вони мають вибір. – Стати Не-жінкою, голодувати аж до смерті і, Господь знає, що ще? – мовила Кора. – Аякже!»[15, с.16]. Ставлення Рити до Джун прослідковується в діалогах, а радше їх відсутності, що, в свою чергу, символізує небажання встановлювати контакти та ненависть до «негідних жінок». Відсутність емоційно забарвлених слів означало відстороненість та дотримання дистанції з іншими людьми; а використання жестів замість діалогів свідчить про неповагу до співрозмовника. Рита намагалася триматися осторонь, не звертаючи увагу на події, які відбувались поруч, ніби це її не стосувалося. Рита часто ігнорувала присутність служниць в домі, не звертала на її слова та вчинки.

Ці особливості свідчать про наявність внутрішньої жіночої мізогінії у антиутопії «Оповідь служниці», адже замість того щоб зрозуміти та з добротою ставитися до Джун, яка також опинилася в подібній ситуації, Рита засуджує. Вона також ображає Джун, поки та не чує. Вона не була приязною, прихильною до Джун, не дивилась у її бік і лише, коли та завагітніла, почала ставитися поблажливіше. Подібне явище досить актуальне і досі, замість того, щоб підтримувати та радіти успіхам одна одної, жінки ненавидять та зневажають. Адже досить часто можна почути подібні коментарі: «чому ти вчинила так», «чому ти досі не одружена», «чому досі не маєш дитини». Іншими словами, замість того щоб об'єднатися заради спільних цілей, жінки конкурують між собою, вбачаючи в один одному небезпеку. Мова март не була виразною чи красномовною, вони користувалися шаблонами, які використовувалися кожного дня.

Отже, використавши зневажливе ставлення до служниць, Маргарет Етвуд намагається донести до читачів одну думку – не лише чоловіки винні у створенні Гілеаду. Самі жінки сприяли та допомагали своїм ставленням та бажанням бути краще за інших жінок, не розуміючи, що шкодять самі собі. Лише об'єднавшись навколо спільної цілі жінки можуть перемогти систему.

Висновки до другого розділу

У кожної країни є культові герої та героїні, які надихають та стають прикладами для наслідування. Ці героїні і характеризують стан суспільства, період, в якому перебувають читачі, адже люди, якими ми захоплюємося, власне і визначають нас. У ХІХ столітті захоплювалися образами романтичних героїнь, яким вдавалося закохати в себе знатних чоловіків та стати заможною дамою. У ХХ столітті захоплюються безстрашними героїнями, які ніколи не здаються і вміло йдуть до своєї цілі. Ідеали змінюються, а тому романтичні образи перестають бути актуальними. Натомість з'являються «нові жіночі образи», які покладаються лише на себе, а їх щастя не залежить від кохання чоловіка. Вони є доволі самобутніми, а тому самі відповідають за своє щастя. Отже літературні образи впливають на світогляд читачів та визначають їх місце у соціумі. Іншими словами, герої, якими ми захоплюємося, визначають нас. До цього доклала зусилля також і канадська письменниця Маргарет Етвуд, яка зобразила героїнь, якими можна захоплюватися.

Література завжди була впливовим інструментом, адже формувала бачення цілих поколінь. Жіночі образи в літературі є рушійним елементом змін у суспільстві, адже письменники, наче медіуми, транслиують ситуацію в суспільстві. Отже, те як зображають жінок письменники безпосередньо впливає на сприйняття жінки в соціумі. Жіночі героїні формують бачення жінки, виховують ціле покоління читачів та визначають ставлення до жінки у світі. Саме тому важливо ламати сформовані століттями стереотипи, а натомість створювати нові образи, які будуть захоплювати своєю відважністю та гострим розумом, а не викликати жалість.

Разом з тим, жіночі образи найкраще описують історичну епоху, тому аналіз літературних образів є важливим для цілісної картинки історичного періоду.

Світ роману-антиутопії «Оповідь служниці» змальовує побут та життя представників різних класів республіки Гілеад. Оскільки Маргарет Етвуд сфокусувала свою увагу на жіночих образах, читачі мають змогу зануриться в життя різних жіночих персонажів та намагатися зрозуміти мотиви та причини їх поведінки. Разом з тим, Маргарет Етвуд створює цілий спектр жіночих героїнь, які представляють зовсім різні ролі в тоталітарному суспільстві. Це допомагає розглянути кожен клас окремо, намагаючись зрозуміти мотиви. Кожна з героїнь презентує різний клас, а разом з тим краще бачення ситуації з усіх сторін.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТОНІКИ АНТИУТОПІЇ «ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ»

Мова – це не лише засіб спілкування, а також інструмент, який використовують для зображення сукупності характеристик героїв. Завдяки мовленнєвим засобам автори залишили підказки, які уважні читачі мають розгадати. Саме тому досить часто автори замість описів використовують інформативні та збагачені лексичними засобами діалоги, які допомагають читачу сформуванню власних уявлень про героя. Особливості мовлення персонажів часто дають зрозуміти значно більше, ніж здається на перший погляд: смисли, які вкладав автор, особливості епохи та суспільства, клас та статус героя в певному середовищі. Лексика та манера спілкування героїв допомагають визначити характер індивіда, його походження та світогляд.

Для того щоб краще передати стан суспільства, політичний режим або ж особливості епохи, автори використовують мовлення та їх мовленнєві особливості. Для жанру антиутопії мова – це найкращий спосіб передати настрої суспільства, адже за допомогою діалогів, можна зрозуміти те, що залишилося неказане самим автором. Саме тому письменники-антиутопісти майстерно прописували діалоги та монологи персонажів. Іншими словами, можна описати важкі, нестерпні умови та переживання персонажа, а можна те саме зобразити, використавши повтори чи евфемізми. Саме вітанням, прощанням, випадковим розмовам варто присвятити час, читаючи твір, адже слова набувають зовсім іншого значення, якщо їх читати правильно.

Також у назвах доволі часто можна знайти розгадку до твору. Обираючи імена персонажам, автори вдаються до низки прийомів. Одним з них є алюзії на

інші твори. Щоб зрозуміти підказки автора, потрібно звертати увагу на коментарі та зноски після кожного розділу. Розпізнавши алюзії, читач вибудовує цілісну картину, а тому й краще розуміння подій та мотивів головних та другорядних героїв. У творі «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд використала біблійні алюзії у багатьох важливих деталях, щоб провести паралель між минулим і майбутнім. Разом з тим, біблійні алюзії допомагають усвідомити засади тоталітарного суспільства, а також зрозуміти, на чому будується світогляд командорів.

Тоталітарне суспільство стало предметом дослідження багатьох лінгвістів, адже мовлення героїв підпорядковане певному порядку та уставленим нормам. Іншими словами, в тоталітарній країні часто зустрічалися евфемізми, мовні кліше, соціально-політична лексика, своєрідні епітети та порівняння. «Оповідь служниці» є вдалим прикладом використання раніше названих лексичних одиниць. Маргарет Етвуд сфокусувала свою увагу не на деталях, які допомагають читачу повірити в реальність розповіді. Маргарет Етвуд конкретно зобразила устрій, устав, систему правління, елементи контролю завдяки діалогам головних героїв, які були наповнені страхом, ненавистю один до одного.

Також завдяки діалогам ми розуміємо, що мовлення в Гілеаді було одним із засобів пригнічення жителів, намаганням тримати їх дії та розмови під контролем. Завдяки діалогам ми прослідковуємо їх ставлення один до одного, помічаємо стереотипне мислення, вразливість та емоційність. Як наслідок, аналізуючи мовлення героїв твору «Оповідь Служниці» Маргарет Етвуд, можна помітити, що герої суттєво відрізняються від типових героїв антиутопії. Оскільки головними героїнями були жінки і мовлення їх було позбавлене яскравих епітетів і емоційно-забарвленої лексики, що зазвичай притаманно жінкам. У більшості діалоги були нейтральні та відсторонені, переповнені кліше, що, у свою чергу, дозволило розглянути жіночі персонажі по-іншому.

Отже, завдяки лексичним одиницям, можна проаналізувати настрої суспільства, ставлення до жінки в ту чи іншу епоху, стереотипи, які існували в період написання книги. Саме тому дослідження мовленнєвих засобів є невід'ємною частиною аналізу самого твору. Іншими словами, без дослідження мовлення героїв не можна охопити цілісну картину.

3.1.Архітектоніка твору та особливості наративу

Сукупність загальних структур та лінгвістичних прийомів визначають архітектоніку, що і є «фундаментом» твору. Незважаючи на те, що архітектоніку часто ототожнюють із композицією, вони мають різне тлумачення. Архітектоніка твору – це система взаємозв'язків та співвідношень основних складових твору. Одним із перших визначення поняттю «архітектоніка» дав М. Бахтін [2]. Літературознавець визначив поняття архітектоніка, як «естетичний об'єкт», що вбирає в себе автора, а тому це і є витвір творця. Пізніше літературознавець визначає три шляхи, якими варто керуватись, аналізуючи твір: зміст, цілісність твору та побудова сюжетних ліній[15, с. 56].

Одною з визначних рис твору «Оповідь служниці» є його зв'язність та логічна послідовність подій. Маргарет Етвуд досягає цілісності завдяки правильному членуванню тексту. Розрізняють два види зв'язності: когезія та когерентність. Роману-антиутопії «Оповідь служниці» притаманне використання другого виду зв'язності, адже Маргарет Етвуд неодноразово використовує епіграфи, оповіді у самому тексті. Іншими словами, у історії та мовлення персонажів письменниця вкладає приховані смисли, в які подаються біблійні історії.

Маргарет Етвуд використовує повтори, щоб акцентувати увагу читача на тих чи інших рисах героїв. Наприклад, март вона декілька разів характеризує як

«недружелюбна» або «пліткують», що наштотує читачів на думку, що марти володіють інформацією та спілкуються між собою. Також поруч з ім'ям Мойра часто згадується «сказала б», що говорить про повагу Джун Осборн до подруги. Джун Осборн часто згадує подругу, адже поважає її за сміливість та чітку позицію. Отже, використовуючи повтори, Маргарет Етвуд ніби скріплює твір, додаючи йому цілісності.

Роману «Оповідь служниці» притаманне об'ємно-прагматичне членування, що нараховує 273 сторінки, 46 розділів разом з історичними коментарями. До ключових елементів ми відносимо назву твору, епіграф, пролог, початок твору, розділи та кінець. Оповідь у романі ведеться від головної героїні Джун Осборн, тому можна зробити висновок, що автор поєднує об'ємно-прагматичне членування з контекстно-варіативним. Варто зазначити, що об'ємно прагматичне членування роману виконує низку важливих функцій: Маргарет Етвуд постійно підкреслює динаміку, що, в свою чергу, допомагає зобразити плинність часу.

Створення сюжетних ліній – один з найвідповідальніших етапів написання твору, що є справжнім викликом для письменників, адже хороші сюжетні лінії зацікавляють читача, а непропрацьовані навпаки відштовхнуть. Письменники вдаються до різних методів, щоб створити вдалі сюжетні лінії. «Оповідь служниці» є вдалим прикладом, адже Маргарет Етвуд вдалося розробити правдоподібних та доволі цікавих персонажів, доля яких буде привертати увагу читачів.

Для написання «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд використала поєднання двох сюжетних ліній, які перегукуються одна з одною, створюючи цілісну картину. Перша сюжетна лінія – це створення нової держави Гілеад шляхом захоплення влади та військового повстання; розбудова тоталітарного простору. У Гілеаді за основу взяли біблійні тексти та використали їх в своїх інтересах. Таким чином, вона задовільнила потребу та інтерес читачів до

історичних подій та створення певної системи. Події мають причинно-наслідкові зв'язки, адже певна послідовна політика призводить до очікуваних результатів.

Друга сюжетна лінія – це історія служниці Джун Осборн, яка не змогла вчасно втекти, а тому стала жертвою системи. Ця лінія безпосередньо торкається ролі жінки та зображення жіночих образів у творах, а тому саме цей елемент задовольняє потребу читачів спостерігати за розвитком персонажа. Як наслідок, роман «Оповідь служниці» передає історію та почуття дівчини в тоталітарній системі через діалоги, спогади та відносини з іншими героями. Саме ці діалоги допомагають дізнатися більше і про державу Гілеад, передумови створення, а також відслідкувати розвиток героїні [21].

Маргарет Етвуд змогла зазирнути в майбутнє та передбачити складну екологічну ситуацію, що, в свою чергу, призвело до безпліддя та зниження показників народжуваності. Це додає твору правдоподібності й важливості, адже екологічна ситуація лише погіршується з плином часу, а тому не втрачає своєї актуальності. Безпосередньо, вибір країни для першої сюжетної лінії є досить вдалим, адже у США з давніх-давен існують релігійні суперечки між представниками двох сторін. Іншими словами, якщо б Маргарет Етвуд обрала Англію чи Канаду, твір здавався б неправдоподібним та далеким від реальності, що б завадило читачам повірити в історію. Більше того, для розташування республіки Гілеад Маргарет Етвуд використовує територію штату Масачусетс, а саме місто Кембридж. Відомо, що місто Кембридж було засноване у 1630 році групою пуританців, які поширювали свої ідеї та вірили, що можуть створити міцну релігійну спільноту. Це і є ключовим моментом, адже мета антиутопії – попередити читачів про можливі наслідки, вдало описавши можливий розвиток подій. Саме тому правдоподібність є однією з найважливіших рис антиутопії. Оскільки схожі події вже відбувалися в історії, читачам буде простіше повірити у вірогідність, адже історія вже не здається вигадкою.

Сюжет заглиблюється в історичне русло, адже кінцівку Маргарет Етвуд залишає відкритою, а тому читачі мають власноруч зробити здогадку про долю героїні. Твір закінчується історичною коференцією, яка присвячена державі Гілеад, що є одним з ключовим елементів об'ємно-прагматичного поділу тексту. Історична конференція також пришвидшує динаміку твору, бо події зображуються вже в минулому. Цей елемент нагадує про те, що час спливає досить швидко і всі події залишаються в історії. Також Маргарет Етвуд завершує позитивом, адже врешті-решт ера Гілеаду завершується та на коференції разом з чоловіками виступають жінки, що і є доказом руйнації Гілеаду. Це є доволі нетиповим завершенням антиутопії, а тому і сміливим рішенням.

Суб'єктом розповіді, а саме оповідачем, є Джун Осборн – служниця в будинку командора. Саме через її бачення читачі і дізнаються про інших героїв, саме ставлення Джун формує розуміння читачів про ті чи інші події. Джун часто вдається до спогадів, які стосуються її чоловіка Люка, подруги Мойри, доньки та матері. З цих спогадів читачі дізнаються, що оточення Джун було феміністичним та свідомим. Це оточення і сформувало в Джун жагу до справедливості. Перебуваючи в Гілеаді, Джун не так легко створює контакти з іншими, адже сама система унеможлиблює будь-які зв'язки. Поодинокі діалоги з іншими служницями, мартами та командором дають нам цілісну картинку про систему персонажів, яку Маргарет Етвуд вибудувала в державі Гілеад. Більшість часу Джун залишається наодинці з власними думками та спогадами, лише спогади дають їй сили та надію. Цей елемент часто присутній у тоталітарних державах – відчуття самотності.

Вибір служниці Джун Осборн, яка пропрацювала редактором та вже мала дитину, також стало влучним рішенням Маргарет Етвуд. Саме служниці найбільш потерпають від системи, адже їх не лише використовують у власних цілях, а також і не поважають та цькують. Почути розповідь служниці і є цікавим

для розуміння системи, адже саме служниця проживає весь жах та бачить систему зсередини, а не поверхнево.

Система персонажів роману «Оповідь служниці» побудована логічно. По-перше, Маргарет Етвуд зобразила усі класи жінок, які існували в Гілеаді, детально описавши їх ролі та обов'язки. По-друге, для створення поділу та класифікації персонажів Маргарет Етвуд використала низку біблійних персонажів: служниці, марті, командори, що, у свою чергу, промальовує зв'язок з біблійними текстами [30]. Розглянувши образ марті, можна помітити, що Маргарет Етвуд використала головні обов'язки та риси з біблійних текстів, роблячи акцент на тому, що і командори користувалися цим принципом для створення класів у державі Гілеад. Разом з тим, Маргарет Етвуд використовує чималу кількість описів одягу, приміщень, міст та будівель. Джун Осборн звертає увагу на деталі та надає їм великого значення, адже саме деталі допомагають зрозуміти оточення та умови.

Досить часто автори використовують авторські елементи на кшталт: передмови, післямови, різноманітні коментарі тощо. Твір «Оповідь служниці» не встав виключенням, адже розпочинається з епіграфа, який натякає читачу на можливий розвиток подій. Для Епіграфу Маргарет Етвуд використала цитату, яка і надихнула її на головну ідею. Цей елемент налаштовує читачів не певну лінію сприйняття, натякаючи на те, що все, що відбуватиметься в антиутопії, траплялося раніше.

Також Джун Осборн постійно повертається в минуле, згадуючи своїх близьких та друзів. Саме тому «Оповідь служниці» є наратив-флешбек, адже більшість інформації читачі дізнаються зі спогадів головної героїні Джун Осборн. Саме з флешбеків читачі дізнаються, ким була Джун до створення республіки Гілеад. Разом з тим, з флешбеків ми дізнаємося про професію та сім'ю Джун, а також її оточення, яке формувало думку щодо певних подій. Завдяки

флешбекам читачі дізнаються про минуле другорядних персонажів, що допомагає зрозуміти мотиви героїв. Коли Джін вперше знайомиться з дружиною командора, вона згадує, що раніше бачила це обличчя по телевізору: «Вона тоді вже не співала, вона виголошувала промови. Їй це добре вдавалося. Її промови возвеличували святість дому, те, як жінки мають лишатися вдома. Серена Джой сама так не чинила: вона натомість 47 писала промови, але цю свою невдачу виставляла як жертву, яку приносить заради загального добра» [15, с. 46].

Також завдяки флешбекам читачі дізнаються про передумови розбійницьких настроїв у суспільстві. Досить часто у творі згадуються проблеми з екологією та народжуваністю, що наштовхує на думки про логічну послідовність подій. Іншими словами, складна екологічна ситуація впливає на народжуваність, а це призводить до бунту та зміни настроїв у суспільстві. Таким чином, релігійні організації отримують можливість узурпувати владу та створити власні правила. Це резонує з сучасною ситуацією, а тому викликає подив та побоювання у читачів.

У спогадах Джун згадує повертається до цінностей, якими керувалися раніше: вона згадує людяність, толерантність, а також свободу слова. Таким чином, Маргарет Етвуд нагадує про те, що можна дуже швидко втратити свободу, за яку наші предки боролися століттями, а також про те, що потрібно цінувати можливості, які ми маємо наразі. Минуле Джун Осборн згадує з болем, адже у Гілеаді вона втрачає все, що мала, а разом з тим надію на щасливе майбутнє.

Отже, у творі «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд дозволяє нам мандрувати шляхом головного героя, повертаючись з ним до минулого та спостерігаючи за теперішнім. Цей прийом і допомагає читачам помічати передумови та наслідки. Завдяки зв'язності тексту та вдалим лінгвістичним прийомам, письменниця досягає бажаного результату та їй вдається переконати читача в правдивості, а тому й передати головні меседжі.

3.2. Привітання й діалоги та їх роль у структурі роману

Кожна розмова починається з привітання, бо саме привітання засвідчує присутність співрозмовника. За допомогою привітання ми встановлюємо умовну лінію. З друзями ми вітаємося, використовуючи слова, які налаштовують на потрібну атмосферу інтимності. З незнайомцями ми використовуємо ввічливі та формальні привітання, які промальовують між нами дистанцію. Таким чином, привітавшись ми ніби вказуємо подальшу тематику, настрої діалогу. Звертаючи увагу на привітання у творі, читач може здогадатися про відносини між героями: дружні, нейтральні, ворожі. Також можна зрозуміти освіченість героїв, їх клас та навіть походження. В одному єдиному слові чи словосполученні може бути приховано багато важливої інформації для розуміння тексту.

Тоталітарна система має свою ідеологію, яка охоплює всі сфери навколо себе. Її елементи просочуються у повсякденне життя людей: їх відносини, думки, а також мовлення. Через повторення певних словосполучень, кліше та інших мовленнєвих одиниць автор досягає правдоподібності, змушує героїв не лише підкоритися системі, а стати її частиною. Доволі частими є мовленнєві кліше, які укорінюються у свідомості людей, надовго залишаючи слід [37].

Словам повсякденного вжитку на кшталт «привіт», «доброго ранку», або ж «дякую» Маргарет Етвуд знаходить заміну. Цей елемент і формує ідеологію, змушуючи жителів повторювати ці кліше знову і знову. Зокрема, замість «привіт» герої використовують специфічно-марковану лексику:

Гленова: «Благословенний плід»

Фредова «Хай відкриє Господь» [15, с 25].

Подібні привітання, які використовували жителі Геліаду, мали неабияку силу. Вони проголошували їх залежність від системи, адже вона контролювала та визначала їх мовлення, робила їх самотніми.

Фрази та привітання частіше були запозичені з біблійних текстів: «Благословенний Плід утроби твоєї» (Євангеліє від Луки 1:42)». Подібні запозичення з Біблії відповідали уставам Геліаду, адже головною ціллю жінки було – завагітніти та народити здорове дитя. Як наслідок, найголовніша цінність тоталітарної держави Геліад це – народження дитини, що відслідковувалося в тексті.

Ці привітання використовували, щоб зав'язати розмову, яка не має жодного емоційного чи смислового навантаження. Таким чином, герої тримати дистанцію, а подібні привітання унеможливлювали встановлення будь-якого контакту. Саме ця відстороненість і допомагала авторці створити атмосферу страху та відчуженості:

Фредова: «Хвала»

Гленова: «Нам послана хороша погода»

Фредова: «І я радо її приймаю» [15, с. 248].

Маргарет Етвуд досить вдало користується подібним прийомом, бо тонко розуміє психологію та мотиви жителів Гілеаду. Розуміючи модель поведінки героїв у тому чи іншому середовищі, нескладно змодельовати розвиток подій та можливі наслідки. Герої не могли мати друзів, адже кожен міг виявитися шпигуном, залишаючись наодинці зі своїми страхами, намагаючись контролювати власні думки. Саме тому вони користувалися цими «безпечними» привітаннями, щоб зайняти свій час.

Також доволі часто використовується фраза «Перед Його очима» замість «до побачення», що, в свою чергу, символізує присутність елемента нагляду за

героями. Це означало те, що за героями слідкують, їх вчинки оцінюють. Цей елемент «слідкування» використовувався в багатьох антиутопіях, адже змушував героїв панічно боятися та довіряти лише собі. Наприклад, подібним трюком скористався і Джордж Орвелл, зображаючи Великого брата, який наглядав за героями в антиутопії «1984». Героїні використовували фразу: «Перед його Очима» замість прощання як попередження, яке нагадувало, в якому місці вони знаходилися.

Привітання в Геліаді – це відсутність свободи слова. Іншими словами, можливість вітатися або ж не вітатися, обирати слова, їх послідовність – це вибір людини. З допомогою привітання ми визначаємо майбутню розмову, або ж її тематику. Така проста, нібито, незначна деталь допомагає читачам зрозуміти з перших сторінок цілісну картинку, адже свобода слова – це привілеція, якої позбавлені тоталітарні режими. Бажання держави контролювати навіть таку незначну деталь, як привітання, ототожнюється з бажанням контролювати думки та емоції, зв'язки між людьми та їх ставлення один до одного. Також біблійні мотиви, які закладалися в привітаннях, створювали певні установки у жителів або ж страх перед державою у випадку з «Перед Його очима».

Використання привітань, якими користувалися в минулому, означали незгоду, бунт або ж незламність духу. «Привіт» виступало певним знаком для інших, як, наприклад, в ситуації з Джанін:

Джанін: «Привіт, як у вас справи?»

Фредова: «Джанін».

Цей приклад ілюструє неприйняття ідеології, а також свободу лише одним привітанням. Також таким привітанням користувався і Командор, коли хотів звабити Фредову у власному ж кабінеті, порушуючи устами та правила, які сам створив:

Командор: «Привіт, зачини за собою двері» [15, с.125].

Звичайне «Привіт» налаштовує на іншу атмосферу, адже дає співрозмовнику зрозуміти, що ти використовуєш привітання, яким користувалися колись. На що і звертає увагу Фредова, адже вона забула це привітання. Вона вже забула подібні діалоги, вона не знає, що відповісти та як себе поводити, звичайне «привіт» змушує її тремтіти та боятися. Страх через привітання і нерозуміння, що відповісти співрозмовнику на його «Привіт» доводить, що суцільний контроль над мовленням, а в першу чергу над привітаннями, рано чи пізно впливають на психіку людини. А також людина швидко адаптується і звикає навіть до незрозумілих їй речей.

Отже, завдяки діалогам та повторенням у звертанні Маргарет Етвуд вдається зобразити тоталітарну систему та передати почуття заляканих та стривожених героїв. Саме діалоги, а радше їх відсутність, стають каталізаторами здорового або нездорового суспільства. Жителі Гілеаду уникають контактів, не довіряючи іншим, використовують кліше у розмовах, побоюючись бути покараними.

3.3. Алюзії на біблійні мотиви

Досить часто автори вдаються до використання алюзій на біблійні мотиви, що служить місточком між поколіннями та подіями. Іншими словами, автори використовують знайомі назви міст, імена та сюжети, щоб передати певні мотиви та змусити читача звернути на це увагу. Зазвичай подібний прийом виконує функцію діалогу між читачем та автором, адже сукупність подібних деталей нагадує про те, що подібне вже відбувалося раніше.

Одним з найвиразніших прийомів у творі «Оповідь служниці» є алюзії на біблійні мотиви, які апелюють до ерудованості читача. Маргарет Етвуд часто

згадувала у інтерв'ю, що більшість подій, які вона описує у творі, вже траплялися раніше. Використовуючи знайомі назви та імена, Маргарет Етвуд створює простір з відсутніми часовими рамками. Саме тому читачу важливо бути знайомим з Біблією для розуміння цілісної картинки.

Маргарет Етвуд використовує біблійні мотиви, щоб стерти чітку лінію між «гріховним» та «святим». Оскільки релігія не ототожнюється з позитивом та не ідеалізується; навпаки, релігійні фанатики сприймаються як антагоністи. Своєрідна інтерпретація біблійних текстів та скривлення фактів стали основою для створення держави Гілеад. Окрім того, у творі піднімається низка питань, які змушують замислитися в актуальності біблійних текстів для сучасних поколінь. Перенесенням біблійних сюжетів Маргарет Етвуд дивує та лякає читача «нормами» та правилами, які нібито використовувалися задовго до створення держави Гілеад [29]. Розшифрувавши біблійні мотиви, можна простежити паралель між біблійними текстами та основними засадами держави, власне назва Гілеад і є біблійною алюзією, адже ця назва зустрічалася в Біблії як гірська земля. В християнстві Гілеад – це місце діяльності Іоанна Хрестителя та Ісуса Христа поблизу річки Йордан. Також Гілеад вважався дуже родючим та священним місцем, що і послужило головною причиною для дублювання цієї назви у творі. Командори мали на меті створення схожої асоціації, назвавши державу Гілеад. Іншими словами, родючість була бажаною, адже країни сусіди боролися з низькими показниками народжуваності. Називаючи місце Гілеадом, вони ніби визначали його майбутнє.

Безпека та дотримання законів у Гілеаді контролюється очима: так називають агентів, які спостерігають за жителями та доповідають про недотримання норм Гілеаду. Цей елемент зустрічався в Біблії: «Очі Господні на кожному місці, – позирають на злих та на добрих» у Книзі Повістей Соломонових (15:3). Елемент Очей Маргарет Етвуд нагадує антиутопію Джорджа Орвелла

«1984». Джордж Орвелл використав елемент «Великого Брата», який також цілодобово спостерігає за жителями, тримаючи їх у напрузі.

Маргарет Етвуд досить уважна до деталей, адже навіть у незначних моментах прослідковуються біблійні алюзії. Отже, навіть назви магазинів, другорядних героїв, подій та місць пов'язані з біблійними текстами та поняттями. Варто згадати назву магазину «Молоко та мед», в якому служниці намагалися обміняти талони на продукти зі списку. Назва «Молоко та мед» не є випадковою: «І Я зійшов, щоб визволити його з єгипетської руки та щоб вивести його з цього краю до Краю доброго й широкого, до Краю, що тече молоком та медом...» (Вихід 3:8).

Одну з дивізій називають «Янголи Апокаліпсису» [15, с 78], що також нагадує нам про біблійні тексти і хоча назва використовується в тексті лише один раз, цей елемент також можна віднести до біблійних алюзій, адже зустрічається в одній з глав Одкровення святого Іоана Богослова.

Жінки та їх місія була також нібито взята з біблійних текстів, однак трактована у вигідному для командорів світлі. Зокрема, найважливіша місія жінки – народження дитини. У цьому полягає її вагомість та цінність для держави, а ті жінки, які не могли завагітніти, користувалися послугами служниць. Цей елемент був основним в романі «Оповідь служниці», проте в антиутопії процес зачаття відбувався після «церемонії». Разом з тим, служниці йшли на це проти власної волі, а за неслухняність отримували покарання та навіть смертну кару.

Роль жінки була незначною і лише народивши здорове немовля – жінка вважалася реалізованою. Подібні прийоми використовувалися і в Гілеаді, адже жінки не мали можливостей працювати за здобувати професію, вони не могли читати та чинити супротив чоловіку. Так само і в Біблії жінка не може

протівитися слову батька. По-перше, він батько, а по-друге, він представник сильної статі, а тому знаходиться у вигіднішому положенні. У республіці Гілеад жінки не можуть заходити в кабінет чоловіка, не можуть вільно подорожувати по місту, не можуть відмовитися від послуг Служниці, також не можуть читати книги. З цього можна зробити висновок, що жінки не мали змоги прочитати й Біблію, книгу, яка і заклала фундамент для створення країни Гілеад, а тому були позбавлені можливості аналізувати та досліджувати. Таким чином, антиутопія «Оповідь служниці» віддзеркалює не лише побудови відносин та держави, а й феміністичну проблематику.

3.4. Евфемізми як дейктичні засоби

Не секрет, що мова є ключем до розуміння особливостей того чи іншого народу, адже відображає стан суспільства та тісно пов'язана з менталітетом та культурою носіїв. Саме мова є носієм нематеріальної спадщини, бо зберігає у собі цінну інформацію, яка передавалася з покоління в покоління предками. Іншими словами, історичні події залишають відбиток на мовній системі. Аналізуючи мовні засоби, можна глибше дослідити середовище, дізнатися про страхи та побоювання.

Кожній мові властиво мати слова, які звучать вульгарно, неприйнятно або ж навіть грубо. Досить часто для того щоб описати певну ситуацію чи дати назву певному явищу, використовують слова, які пом'якшують ефект та називаються евфемізмами. [34] Зрозуміло, що явище можна описати по-різному, тому евфемізми допомагають звучати політкоректно, зберігаючи мовленнєвий стандарт. Інколи використанням евфемізмів зловживають, що свідчить про певні відхилення або ж наявність страхів.

Використання евфемізмів допомагають завуалювати певні події, які мають нагативний підтекст та наштовхують читача на певні роздуми. Нездатність

називати речі своїми іменами характеризує епоху та суспільство, моральні норми, стереотипи, які існували в певний час. Евфемізми транслюють страхи суспільства, адже заміняють небажані слова, слова табу. Це, в свою чергу, допомагає зрозуміти суспільство для якого властиві ті чи інші евфемізми.

Автори використовують евфемізми, щоб розкрити персонаж або ж стан, в якому перебуває ціле суспільство. Це досить часто використовує Маргарет Етвуд у діалогах між персонажами. Замість слова згвалтування або ж секс Маргарет Етвуд використовує слово «segetony», що асоціюється з торжеством, а не насиллям. Таким чином, командори ніби знімали з себе відповідальність за страждання служниць та додавали святості аморальним вчинкам. Насправді ж, церемонія означає фізичне знущання над дівчиною без її згоди задля нібито благородних цілей [16].

Слово страта також має евфемістичний характер та називається «Salvaging», що означає порятунок і позбавлення [40]. Це, у свою чергу, пом'якшує та навіть змінює значення та контекст слова. Слово «Salvaging» ототожнюється з «утилізацією» від гріхів та аморальних, на думку правителів Гілеада, вчинків. Таким чином, вони нібито не вбивають, що є гріховним діянням, а позбавляють суспільство від грішників, тим самим рятуючи його. Іншими словами, вбивство прирівнюється до утилізації сміття або порятунком від негідників. Підмінюючи поняття, правителі Гілеаду, а саме командори, знімають з себе відповідальність. Цей літературний прийом допомагає правителям Геліаду очистити свою репутацію, адже «Salvaging» має інше лексичне значення забарвлення і по-іншому сприймається жителями.

Разом з тим, командори підмінюють і воєнні поняття, називаючи воїнів «angels». Ангелами в Гілеаді називають солдат, які охороняють кордон та спостерігають за дотриманням правил. Саме ангелами, а не воїнами, адже слово воїн походить від слова воювати і асоціюється зі вбивствами і війною. У той час, як слово «angel» асоціюється зі священною охороною, але не з битвами,

жорстокістю та кровопролиттям. Бажання командорів абстрагуватися від вбивств та гріховного відображається на мовленнєвій системі. Оскільки командори та жителі не називають речі своїми іменами, а знаходять їм відповідники.

Також шпигуни, які збирають інформацію про жителів та працюють на систему, отримують назву “Eyes”, що означає очі та асоціюється з Біблією та Господом, але насправді це лише шпигуни, які вміло виконують своє завдання. «Eyes» ототожнюється з благородним служінням та наглядом, а не шпигунством. Цього і хотіли досягти правителі Гілеаду, даючи звичним словам нові назви.

Місце повішання «грішників» та «зłodіїв» також отримало евфемістичну назву «Wall», яке відділяло місто від інших територій. Жителям було заборонено виходити за межі стіни, а трупи, які висіли на стіні, нагадували про можливі наслідки. Служниці доволі часто проходили повз стіни, роздивляючись тіла, голови яких були намертво прив’язані до мотузки. Смерть стала настільки звичною для Гілеаду, що служниці перестали жахатися і боятися цього місця.

Також часто зустрічається поняття «unwomen», яке узагальнює жінок, які противилися системі та називали себе феміністками, також жінок нетрадиційної орієнтації. До «unwomen» віднесли і жінок, які були причетні до процедури абортів, розлучень та власне політики. Іншими словами, правителі Гілеаду дали власне визначення слову «жінка», що розходилося з сучасним баченням. Всіх «unwomen» відправляли до школи на навчання, щоб ті пізніше ставали служницями, або ж до колоній. Використання раніше згаданого поняття було спричинено страхом перед словами: повія, лесбійка та аборт [27]. Саме тому, командори використали таку специфічну класифікацію.

Отже, підміна понять була досить розповсюдженою у Гілеаді, що є свого роду маніпуляцією командорів та намаганням правителів республіки залякати та контролювати жителів. Як наслідок, у мовленні героїв Гілеаду було розповсюджене використання евфемізмів. Евфемізми використовуються для заміни вульгаризмів або небажаної лексики, яка може бути інтерпретована по-

різному. Зазвичай евфемізми свідчать про залякане суспільство, яке нездатне називати речі своїми іменами, а тому і вдається до використання евфемізмів, які здебільшого змінюють значення слова та асоціації, які воно викликає.

Висновки до третього розділу

Творчість Маргарет Етвуд, а саме роман-антиутопія «Оповідь служниці» подарувала письменниці визнання, а читачам можливість доторкнутися до новаторського бачення та нетипового погляду. Однією з найпомітніших особливостей твору є особлива увага до деталей, адже твір побудований логічно та послідовно. Оповідачка Джун Осборн, яка ніби розповідає читачам власну історію порятунку, також стає владим вибором письменниці, адже Гілеад очима стає ще огиднішим, а тому Маргарет Етвуд досягає цілі будь-якої антиутопії – попередити читача та застерегти від можливих небезпек.

Страх – сильне почуття, яке тримає читачів прикутими до твору протягом читання. Для того щоб досягти цієї цілі, Маргарет Етвуд використовує низку прийомів, одним з яких є алюзії на біблійні тексти. Саме це додає твору правдоподібності, а тому ще більше лякає читачів. Іншими словами, читачі не сприймають твір як вигадку, адже події вже відбувалися раніше. Завдяки цьому прийому Маргарет Етвуд закликає до критичного мислення, а також переосмислення впливу Біблії на побудову держави. Використання біблійних імен дає читачам відповіді та підказки, де можна знайти відповіді до твору.

Також Маргарет Етвуд доволі уважно прописує діалоги, адаптовуючи їх до тоталітарного устрою. Письменниці вдається створити реальні персонажі, відчувачи їх емоції та почуття. Вона ніби проживає їх історії разом з ними, що відчувається в діалогах. Для цього Маргарет Етвуд використовує повтори та кліше, які визначають стан суспільства в республіці Гілеад. Іншими словами, жителі міста намагаються слідувати загальним фразам, які унеможливають будь-які зв'язки між ними. Це є однією з найозповсюджених рис тоталітарного устрою. Саме страхом керуються жителі, він паралізує їх потребу до комунікації, залишаючи наодинці з власними страхами та переживаннями.

Отже, вдале поєднання лексичних засобів та розтавлених акцентів у творі і є секретом успіху роман-антиутопії «Оповідь Служниці». Евфемізми та діалоги додають антиутопії правдоподібності. Біблійні алюзії у свою чергу роблять текст містичним та загадковим, адже потрібно повертатись до Біблійних текстів та шукати підказки між рядками.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

XX століття стало переломним в історії світової літератури, адже створило іншу загальну парадигму літератури. Цей період запам'ятеється, як яскравий та мистецький, адже події XX століття надихнули письменників на написання новаторських творів; а також вмотивували шукати нові форми та сюжети для сюжетів. Відомо, що література – це віддзеркалення подій та сучасних трендів, тому літературні тенденції якнайкраще передатають спектр подій XX століття. Саме тому, важливо досліджувати твори XX століття, які вміщують у собі безцінну інформацію про важливий для історії період.

«Оповідь служниці» базується на системному дослідженні стильових та ідейних парадигм антиутопії Маргарет Етвуд «Оповідь служниці». Маргарет Етвуд є відомою канадською письменницею саме завдяки її новаторському стилю. Антиутопія «Оповідь служниці» у свою чергу знайомить читача з вигаданим світом та персонажами, які власне і населяють цей світ. Однією із стильових особливостей Маргарет Етвуд є її жіночі образи, адже жіночі образи переважають у творах письменниці. Разом з тим, письменниця намагається зламати стереотипи про слабку жінку, описуючи сильних та вольових героїнь.

«Оповідь служниці» є прикладом антиутопії, що є логічною реакцією на минулі та частково теперішні події. Письменники надихаються теперішнім та створюють альтернативний розвиток подій. До основних тенденцій антиутопії XX століття можна віднести намагання автора створити героя, який буде боротися з тоталітарною системою, правдоподібність, поділ героїв на класи, відчуття несправедливості у читача.

Жіночі образи у творі «Оповідь служниці» відрізняються від звичних, адже змінюють свої пріоритети, поведуть себе нетипово та навіть нетрадиційно. Жінки й досі піклуються про сім'ю та дітей, проте доводять, що можуть бути рішучими та послідовними. Героїні твору також доводять те, що не лише чоловіки здатні на героїчні вчинки, а й жінки. Також у другому розділі розкрито стосунки жінок, що

допомогло проаналізувати елементи внутрішньої мізогінії та з'ясувати причини на мотиви жінок та їхньої участі у розбудові тоталітарної країни, з антижіночими настроями, Гілеад. Жіночі образи водночас змінюють цілі та власну мотивацію – для успіху уже не потрібно знайти чоловіка, який буде забезпечувати тебе. Натомість жінки починають пошуку власної індивідуальності та власного місця у світі.

У романі-антиутопії представлені різні класи жінок, що допомогло зробити аналіз ґрунтовнішим, адже марти, жінки командорів, служниці та тітки займають своє місце в структурі. Вони також, по-різному справляються з системою та по-різному чинять опір. Досить важливим для аналізу стає образ Джун Осборн, адже саме через її очі читачі дізнаються про Гілеад та його особливості.

У третьому розділі магістерської роботи охарактеризовано мовленнєві засоби, які були застосовані Маргарет Етвуд. Завдяки майстерності письменниці багато важливих для розуміння тексту деталей можна було знайти у діалогах та монологах героїв. Письменниці вдається передати особливості тоталітарного режиму використавши кліше та повтори, які головні герої досить часто використовували у своєму мовленні. Подібні кліше у діалогах можуть свідчити про страх та бажання тримати дистанцію один з одним. Саме цим Маргарет Етвуд і доводить жалюгідність та приреченість системи. Саме страх керує жителями, які воліють використовувати безпечні кліше, яка створить дистанцію та вбереже їх від повішання або ж каторжної роботи.

Одним з прийомів, які Маргарет Етвуд використовує у антиутопії стає алюзія на Біблію. У антиутопії «Оповідь служниці» письменниця часто вдається до використання алюзій, називаючи місця або ж персонажів. Подібний прийом допомагає письменниці нагадати читачам, що всі події у творі вже відбувалися раніше. Також для того щоб читачі провели умовну паралель між героями твору та Біблійними персонажами. Також Маргарет Етвуд використовує епіграф, який

і налаштовує на потрібний лад та допомагає зрозуміти, що саме надихнуло письменницю на створення подібного сюжету про республіку Гілеад. Також у третьому розділі проаналізовано евфемізми, які командори використовували для очищення власної репутації та задля ідеалізації ідей, які вмотивували їх на величезну кількість вбивств, війну з жителями та численними зґвалтуваннями жінок.

У підсумку роман-антиутопія «Оповідь служниці» став свідомством доби, позначеною боротьбою жінки за визнання та рівність. Саме жіночі образи роману-антиутопії «Оповідь служниці» стали візитною карткою твору. Маргарет Етвуд вдалося передати почуття та страх жінок в тоталітарному устрої, де вони були позбавлені прав та свобод. Саме жіночі образи викликають захоплення їх безстрашною боротьбою та відразу, адже самі підставляють одна одну. Саме жіночі образи переконують читача у невідворотності наслідків невдалої політики лідерів держав, а тому відкривають очі на можливе майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Армстронг Дж. К. Чому "Розповідь служниці" не втрачає своєї актуальності. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cul-43992881> (дата звернення: 07.11.2020).
2. Бахтин М. М. Проблема содержания, материала и формы в словесном художественном творчестве. Москва : Худож. лит., 1975. 502 с.
3. Башкирова О. М. Фемінне прочитання історії в сучасній українській романістиці: деміфологізація і поетика повсякденного. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. Vol. VI (48), iss. 161. P. 15–19.
4. Білоус Н. В. Сильові особливості моделювання жіночих характерів в українській літературі другої половини XIX – початку XX століття: автореф. дис. ... кандидата філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Н. В. Білоус. – К., 2005. – 17 с
5. Білоцерковець А. Ю. “Жіноча література” як об’єкт феміністичної літературної критики. *Держава та регіони. Сер. Гуманітарні науки*. 2013. № 4 (35). С. 13–17.
6. Бовуар С. де. Друга стать : у 2-х т. / пер. з фр. Н. Воробйової, П. Воробйова, Я. Собко. Київ : Основи, 1994. Т.1. 390 с. ; 1995. Т. 2. 392 с.
7. Ващенко Ю. А. Історія зарубіжної літератури XX століття: навчальний посібник для студентів денної та заочної форм навчання зі спеціальностей «Журналістика», «Українська мова і література», «Мова і література (латинська)», «Мова і література (російська)». Харків. 2014. 152 с.
8. Воннегут К. Человек – самая большая ошибка эволюции! [Электронный ресурс]. К. Воннегут. Режим доступа: <http://vonnegut.ru/forum/old/view-book=vonnegut.htm>
9. Вулф В. Місіс Деллоуей / пер. Т. Бойко. Київ : Клубук, 2016. 208 с.

10. Вульф Н. Міф про красу. Стереотипи проти жінок / Наомі Вульф. – Москва: Альпіна Паблишер, 2013. – 445 с.
11. Галич О. Індивідуальний стиль – літературний розвиток. 2001. URL: <https://ukrlit.net/info/theory/194.html> (дата звернення: 07.11.2020).
12. Ганзицька Т. С. Історіографічний аналіз місця та ролі жінки в суспільстві. *Держава та регіони. Сер. Право*. 2014. № 4 (46). С. 5–10.
13. Градовський А. «Спартак серед рабінь» (феміністичний дискурс у творчості Жорж Санд). *Вісник Черкаського університету. Сер. Філологічні науки*. 2013. № 5 (258). С. 72–77.
14. Затонский Д.В. Век двадцатый. Заметки о литературной форме на Западе. Киев. 1961. 415 с.
15. Етвуд М. Оповідь Служниці : роман / пер. з англ. О. Оксенич. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2017. 272 с.
16. Євтушенко Н. О. Евфемізація сучасного англomовного політичного дискурсу США. Наукові праці. Політологія. 2014. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/27692-49939-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/27692-49939-1-SM%20(1).pdf)
17. Історія зарубіжної літератури ХХ століття. Київ. 2010. 496 с
18. Ковалик М. Модерна жінка в літературі межі ХІХ–ХХ століть: російський та європейський досвід. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Сер. Філологічні науки. 2009. Вип. 85. С. 194–202.
19. Козачишина О.Л. Лінгвістичні прояви гендерних характеристик англomовних художніх текстів (на матер. американської прози ХХ ст.): Автореферат дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / КНЛУ. К., 2003. 20 с.
20. Колодюк О. Ю. Лінгвістичні прийоми маніпуляції у англomовній політичній рекламі. *Студентські наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. Філологічна. 2020. Вип. 13. С. 33-35.

21. Кузнєцова І. В. Гендерні особливості презентації персонажів художнього твору: предметно-лінгвістичний аспект. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: зб. наукових праць / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2004. № 17. С. 172–174.
22. Кушнірова Т. В. Особливості функціонування категорії «Стиль» у сучасному літературознавстві. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені І.Огієнка: Філологічні науки. Випуск 20. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. - С. 330- 335.
23. Ланин Б. А. Русская литературная антиутопия XX века : дис. ... д-ра филол. наук : 10.01.02. Москва, 1993. 344 с.
24. Мор Т. Утопия. Москва : Наука, 1978. 272 с.
25. Олешко С., Біла О. Історичний ракурс уявлень про жінку в різні епохи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія. Сер. Гендерні дослідження*. 2016. Вип. 2. С. 141–147.
26. Орвелл Джордж. 1984. Київ : Вид-во Жупанського, 2015. 312 с.
27. Орлова Ю. Сталеве перо тендітних письменниць. Найвідоміші жінки світової літератури. URL: https://lb.ua/blog/yulia_olrova/391927_staleve_pero_tenditnih_pismennits.html (дата звернення: 07.11.2020).
28. Пархоменко І. І. Антиутопія: інтерпретація в сучасному літературознавстві. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Сер. Філологія*. 2011. № 963, вип. 62. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Yrd5Eir2mtrmBdw6lRbXic0uKREos5U/view>. (дата звернення: 07.11.2020).
29. Подгурська І. Проблема автора та авторської модальності в романі Маргарет Етвуд «Оповідь служниці». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 3, № 28. С. 33–39.

30. Селецька А.І. Конкурсна робота на тему: Типологія жіночих образів у романі Софії Андрухович «Фелікс Австрія». Львів, 2017. 30 с.
31. Сташко Г. І. Засоби стилістичної фонетики у створенні жіночих образів (на матеріалі американського пісенного фольклору). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна.* 2014. Вип. 44. С. 290–292.
32. Тимейчук І. М. Роль синтаксичних стилістичних засобів у романі М. Етвуд "Історія служниці". *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. Філологічна.* 2015. Вип. 58. С. 238–240.
33. Тузовский, И. Д. Светлое завтра? Антиутопия футурологии и футурология антиутопий. Челябинск, 2009. 312 с.
34. Тхір В. Б. Еволюція евфемістичних субститутів: наслідок дії закону послідовності. *Культура народів Причорномор'я.* 2002. № 32. С. 148–152.
35. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література. Від античності до першої половини ХІХ століття: Історико-естетичний нарис : навч. посіб. для студ. вузів. Київ : КМ Академія, 2004. 360 с.
36. Шинкар Т. Жіночі образи в романі М. Етвуд «Історія, розказана служницею». *Теоретична і дидактична філологія. Сер. Філологія.* 2019. Вип. 29. С. 141–150.
37. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : [навчальний посібник]. К.: Видавничий центр «Академія», 2010. 312 с.
38. Atwood M. *The Handmaid's Tale.* Anchor Books, 1998. 314 p.
39. Atwood M. *The Testaments* 2019 Canada 447 p.
40. Cambridge Dictionary. Cambridge University, 2019. URL: www.dictionary.cambridge.org/
41. Harris, C. B. *American Novelists of the Absurd.* New Haven: College & Up, 1971. 120 p.

42. Margaret Atwood on the US election, Trump and The Testaments – BBC Newsnight. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=5S8UdCFPKyc&ab_channel=BBCNewsnight (дата звернення: 07.11.2020).